

SANTA MARIA DE PUIGCERDÀ, 75 ANYS SENSE L'ESGLÉSIA

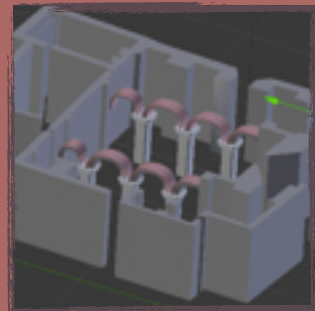
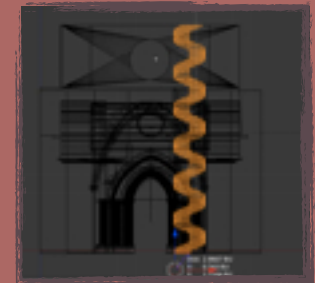
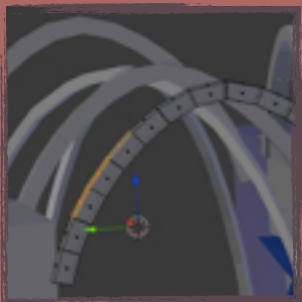
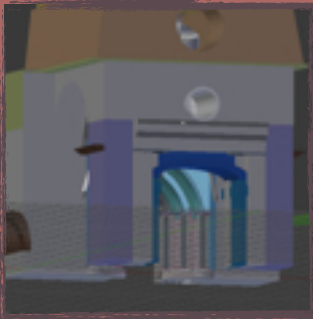
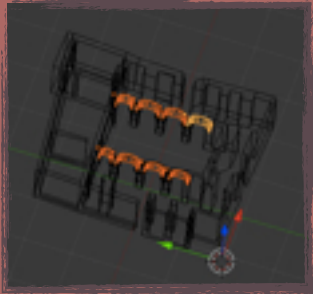

APROXIMACIÓ HISTÒRICA I ARQUITECTÒNICA

TREBALL DE RECERCA

2N BATXILLERAT
2011-2012

INS PERE BORRELL

“Santa Maria de Puigcerdà, 75 anys sense l’església. Aproximació històrica i arquitectònica”

Pròleg.
Queralt Solé
Professora d’Història
Universitat de Barcelona

Obro el correu electrònic cada dia. O gairebé cada dia. I m’he acabat adonant que al final els mails que rebo son gairebé sempre del mateix tarannà: bàsicament feina, algun amic que dóna senyals de vida i sobretot propaganda. I en mig d’aquests de tant en tant hi ha remitents que no sé pas qui són i que els va d’un pèl que el seu missatge no sigui eliminat i enviat directament a “l’escombraria” del correu sense ni obrir. I, ho confesso, això em va passar amb la Judit. No sabia pas qui m’escrivia, i ara no recordo el títol del mail, però si recordo que vaig estar a punt d’eliminar-lo. Sortosament no ho vaig fer, i és més, el que m’hi explicava, ja de sortida, em va sorprendre gratament.

Em deia alguna cosa respecte el seu treball de recerca, que anava de la reconstrucció de l’església de Puigcerdà i em demanava ensenyar-me’l. Església de Puigcerdà? Reconstrucció? Vaig entendre que es referia a Santa Maria, enderrocada durant la Guerra Civil, però el de la reconstrucció ja no ho veia gaire clar. Potser per això, perquè em va deixar ben intrigada, i pel fet que a Bellver son pare té la llibreria-refugi on anar a trobar el diari els dies que hi sóc amb la família i algun llibre que et salva d’un buit horrorós quan te’n quedes sense i no ho tenies previst, vaig respondre el mail i vam acabar quedant. I a partir d’aquí encara em dura la sorpresa.

La Judit em va començar a explicar el que havia pretès fer, el seu objectiu de cara el treball de recerca, les dificultats que s’havia anat trobant, la resposta de la gent de Puigcerdà, sobretot gent gran, quan els plantejava el que estava intentant... I abans i tot que m’ensenyés el resultat final ja em tenia del tot meravellada. I alhora, ho he de dir, indignada i avergonyida.

Indignada en adonar-me que avui, en ple segle XXI, el 2012, encara hi hauria possibilitats de parlar amb persones grans de Puigcerdà que van viure els fets

de la guerra civil i que no se'ls està anant a recollir el seu testimoni. Indignada en pensar que hi ha tanta història per fer, amb tantes possibilitats, i que no s'ha fet. I més respecte un tema tant atractiu, curiós i únic com és el domini del *Cojo de Màlaga* i els seus homes de Puigcerdà i (gairebé) tota la comarca fins l'any 1937.

I avergonyida. Molt avergonyida de pensar que formo part d'un col·lectiu, el dels historiadors, que no ha estat capaç d'incentivar que es fes quelcom, per poc que fos, respecte la guerra civil a Puigcerdà. Efectivament, no cal dir-ho, hi ha el llibre *Anarquia i República a la Cerdanya (1936-1939) "El Cojo de Màlaga" i els fets de Bellver*, però és de l'any... 1988! D'aleshores ençà s'han obert arxius diversos, s'ha localitzat múltiple documentació, ha aparegut diversa bibliografia... I encara no hi ha hagut cap historiador que s'hi hagi posat a treballar? En una temàtica que, a més a més, té tots els atractius? Hi ha guerra, hi ha ideologia, hi ha morts, assassinats, incautacions, qüestions econòmiques i socials, repressió d'uns i altres, exili... Doncs això, també m'he sentit avergonyida davant d'una persona com la Judit, que deu tenir 17 o 18, m'hagi hagut d'obrir els ulls per fer-me veure que encara hi ha tant a fer historiogràficament a Puigcerdà.

I de tot plegat en vaig ser conscient abans que obrís l'ordinador i em comencés a fer veure tot el recull de fotografies antigues que havia recollit, els testimonis escrits i orals que tenia documentats, el plànol de la planta que havia localitzat... I quan finalment em va mostrar la reconstrucció virtual de l'Església de Santa Maria, just després de veure-la en fotografies antigues, és quan ja em va deixar absolutament meravellada, perquè és clar, en la seva vocació d'arquitecte la voluntat perfeccionista ha estat absoluta, de manera que no només m'anava ensenyant l'església "reconstruïda", sinó que a més m'anava explicant quins dubtes tenia al voltant de com devien ser les parets, certes pedres, on eren les portes, alguns cimboris, els diversos teulats...

Una feina extraordinària on, malgrat òbviament la Guerra Civil és en el rerefons perquè és en aquest moment en el que l'església de Santa Maria serà enderrocada, les tasques d'investigació han hagut d'anar més enllà atès que el que la Judit cercava era informació respecte una església amb centenars d'anys

d'història darrere, fet que ha provocat que s'hagi hagut de capbussar en escrits del segle XIX i a cercar fonts alternatives.

Tot plegat per presentar-nos un treball on, al meu parer, el més important en aquest cas no és en la lletra escrita, sinó en les imatges tridimensionals resultants, fruit d'una gran tasca de recerca que avarca un període molt ampli del que, em sembla, ni la mateixa autora n'és conscient i que ens permet, 76 anys després del seu enderrocament, poder contemplar el que un dia fou l'església de Santa Maria de Puigcerdà.

Gener 2012

L'arquitectura és una música congelada

Arthur Schopenhauer

A la gent que estima o ha estimat Puigcerdà

J. C. C.

Í N D E X

1. INTRODUCCIÓ	9
1.1 El perquè del tema escollit	9
1.2 Els objectius que es pensen assolir	10
1.3 Els límits	11
1.4. Mètode de treball previst	12
2. REALITAT HISTÒRICA	13
2.1. Localització	13
2.2. Context històric	17
2.2.1. La Guerra Civil a Catalunya	17
2.2.2. La Guerra Civil a Puigcerdà	20
2.3. L'enderrocament	24
2.3.1. Causes	24
2.3.2. Conseqüències	26
2.4. L'edifici	28
2.4.1. Estil	28
2.4.2. Fragments del Trigall	29
2.4.3. Campanar	34
2.4.4. Curiositats, Anècdotes i altres descripcions	38
2.5. Verge	46
2.6. Possibles reformes arquitectòniques	48

3. REALITZACIÓ TRIDIMENSIONAL	49
3.1. Explicació software utilitzat	49
3.2. Procediment	50
3.3. Problemes i dificultats	67
3.4. Aproximació tridimensional en suport digital	68
4. CONVERSES	69
5. RECULL FOTOGRÀFIC	98
6. CONCLUSIONS	99
7. AGRAÏMENTS	101
8. FONTS D'INFORMACIÓ	102

1. INTRODUCCIÓ

1.1. EL PERQUÈ DEL TEMA ESCOLLIT

Pensar una temàtica per a un Treball de Recerca no és senzill. S'han de tenir presents certs aspectes com ara si realment es farà una recerca o si ja existeix allò que volem fer, si és prou interessant, si no és massa ampli, etc.

Així, tot i no tenir massa clar sobre què faria el treball, el que tenia present era una sèrie de paràmetres que havia d'incloure: el treball havia d'estar relacionat amb la comarca cerdana o el municipi de Puigcerdà, havia de tenir algun tipus de vinculació amb els estudis universitaris que en un futur vull cursar -arquitectura-, no havia de ser únicament bibliogràfic, ni tampoc solsament pràctic, havia de fusionar els departament de tecnologia i de dibuix tècnic i, sobretot, havia de ser inèdit.

Dos professors, un de tecnologia -Miquel Esteban- i l'altra de Visual i Plàstica -Rosa Riera-, van proposar-me reconstruir en 3D, l'església de Santa Maria de Puigcerdà. Tots els paràmetres que buscava es concentraven en aquesta idea. L'endemà mateix vaig indagar si realment era possible realitzar-ho o no, és a dir, si hi havia suficient informació al meu abast. Tot i que la idea m'agradava molt, no confiava gaire en trobar tot el que necessités i va ser l'impuls de molta gent del poble que em va encoratjar a seguir endavant al llarg de tot el procés.

1.2. ELS OBJECTIUS QUE ES PENSA ASSOLIR

En realitzar aquest treball l'objectiu era clar: reconstruir en suport informàtic (Blender) l'església de Santa Maria de Puigcerdà, que feia setanta-cinc anys havia estat enderrocada.

Tanmateix, aquesta tasca era impossible de realitzar sense tenir un coneixement previ sobre l'edifici i la seva història. D'aquesta manera, s'ha realitzat paral·lelament una realitat històrica de Santa Maria i el campanar, plena d'anècdotes, curiositats, documentació... Al mateix temps, també era important tenir present la vessant social i humana per mitjà dels que encara la recorden dempeus ja que havia format part de la història dels esdeveniments més importants del meu poble.

Malgrat no ser l'objectiu principal me'n vaig adonar molt de pressa que no es podia realitzar el Treball només des d'una vessant informàtica, ja que havia d'aglutinar diferents disciplines com ara història, art, arquitectura, informàtica i humanitats, per poder entendre i aportar una visió més completa de la temàtica.

Amb el treball es pretenia aconseguir que la gent que va veure l'església m'ajudés a reconstruir-la, la gent que la coneix aportés informació i la que no en sap res pugui descobrir-la.

1.3. ELS LÍMITS

Condicionats el límits tant pels coneixements com pel temps he cregut oportú acotar les dimensions del projecte. Com a conseqüència, en cada disciplina s'ha realitzat una pinzellada de la seva totalitat.

De totes maneres, els límits inicials s'han assolit conscients que a mesura que anava conversant, parlant, amb la gent semblava ser un fil d'una madeixa que mai s'acaba i que un es va connectant amb uns altres. Sempre es pot aprofundir més.

De fet, una de les meves voluntats és ampliar aquests límits que han estat ara esmentats. Si finalment realitzo els estudis d'arquitectura, aquests em donaran els coneixements per encarar el projecte des d'una altra visió, de ben segur més acurada.

Ara, ja no considero la reconstrucció de l'església com a un treball. Santa Maria és un projecte que em seguirà ballant pel cap.

1.4. MÈTODE DE TREBALL PREVIST

El Treball és indèdit i res està penjat a la xarxa, per tant, aquests són els passos que vaig haver de seguir:

1. Recollida d'informació: documentació escrita a l'Arxiu Comarcal i al Diocesà i bibliografia disponible a la Biblioteca Pública o en col·leccions particulars.
2. Recollida de fonts gràfiques: fotografies, postals, plànols, etc. (col·leccions particulars).
3. Adquisició del programa informàtic necessari en aquest cas *Blender* (no va suposar cap problema en ser programari lliure) i aprendre a utilitzar-lo.
4. Converses, xerrades, trobades amb gent que havia vist l'església sense enderrocar o presenta algun vincle ja sigui laboralment, per afició, per estudis, etc.

Una vegada tenia la informació, si bé augmentava durant tot el procés, calia organitzar redactar, comparar, corroborar i processar-la per usar-la en el suport d'animació en 3D informàtic (Blender).

2. REALITAT HISTÒRICA

2.1. LOCALITZACIÓ

I Monarca Alfons I

L'any 1177 a Kyoto un incendi arrasava el Palau Imperial, mentre a la Prefectura de Nara un terratrèmol feia despertar bruscament la matinada. El rei Alfons VIII prenia la conca a mans dels musulmans després de nou mesos de disputes. La Pau de Venècia era signada, també aquell any, entre el papat i els seus aliats, l'emperador Frederic I Barbaroja i les ciutats de la lliga Lombarda. Neixien, aleshores, Balduí V de Jerusalem, Felip de Suàbia, Gyöm i Maria de Oignies, entre d'altres. Sonaven llautons

i melodies recurrents; profanes i sacres. Traspassaven just llavors, també entre d'altres, Albertus Parisiensis, Joscélmo, Fujiwara no Kiyosuke, Oystein Moyla i Nuño Pérez de Luara.

Mentrestant, a l'actual capital cerdana, Alfons I, donà permís i terrenys per construir l'Església de Santa Maria. Així doncs, sembla ser que la fundació de Puigcerdà es va dur a terme l'any 1177 per Alfons I. No obstant, hi ha la possibilitat -justificada per diverses troballes arqueològiques, tal com ens defensa Jaume Martí- que el monarca només repoblés la localitat, en traspassar-la d'Ix a un lloc anomenat, inicialment, MontCerdà.

Segons Sebastià Bosom i Martí Solé, en *Carrers i places de Puigcerdà*¹:

“Un altre element que vindria a corroborar un poblament anterior al 1177 seria el fet que l'església s'hagué de construir força allunyada de la plaça Major, avui de Cabrinetty i centre socio-polític i econòmic del recinte urbà, la qual cosa indicaria els límits on ja s'havia arribat urbanísticament quan es començà a construir a partir de 1178.”

¹ BOSOM, Sebastià i SOLÉ, Martí: “Carrers i places de Puigcerdà: una passejada per la seva història”. Mediterrània, 1999, pàg. 17.

Una vegada establerta la població, Arnald de Perexens, bisbe d'Urgell, va demanar al monarca Alfons I un espai religiós a la zona.

Bosom també afegeix en una altra publicació²:

“El tradicional carrer de Santa Maria unia directament una de les entrades de l'església parroquial del mateix nom amb la plaça Major. Eix neuràlgic de l'estructura urbana de la Vila des de sempre, també ho ha estat en l'aspecte comercial. Se li va donar el nom de carrer Major el 1910.”

L'Església, no obstant, no era tan sols un recinte reservat a allò religiós sinó que també s'aprofitava per al context de relaxació social que exigia l'època. La sortida de la missa dominical, tradició religiosa ben arrelada, era el lloc ideal. Així doncs, just finalitzada la missa la població es reunia al capdemunt de l'actual Carrer Major.

II

III

IV

II, III, IV Sortida missa dominical

² BOSOM, Sebastià: "Puigcerdà 1870-1939: història gràfica". El farell, 2001, pàg. 22.

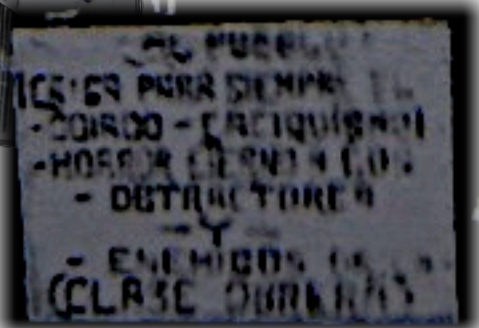

Les processons hi eren habituals. Totes finalitzaven a la part de darrere de l'església, on hi havia la sagristia.

V Processó a l'antiga Plaça Cabrinetty (actual plaça dels Herois)

Durant la dècada dels anys trenta els ànims, sindicals i polítics, d'alguns vilatans s'anaren escalfant com a preàmbul del que succeiria el 1936. Un 1 de maig, sota el lema "*Al pueblo. Caiga para siempre el odiado caciquismo. Horror eterno a los detractores y enemigos de la clase obrera*", tingué lloc aquesta manifestació:

VI Manifestació al Carrer Santa Maria (actual Carrer Major)

Pel que fa a l'àmbit comercial, l'església també desencadenava un paper força important. El principal carrer comercial era el de Santa Maria (l'actual Carrer Major), que unia l'església amb el centre comercial principal de Puigcerdà, l'antiga Plaça Major (Plaça de Cabrinetty).

L'església de Santa Maria va tenir una importància considerable en el poble, com qualsevol element religiós a aquella època. Així, la cara de la Verge amb el nen es va estampar en la moneda pròpia ceretana. A l'altre banda eren presents les quatre barres d'Aragó. Certes dificultats van endarrerir el procés de realització de les monedes. Finalment, es van poder manufacturar a Perpinyà.

2.2. CONTEXT HISTÒRIC

2.2.1. LA GUERRA CIVIL A CATALUNYA

El 19 de juny de 1936 va ser iniciada la insurrecció militar per part del general Goded. No obstant, aquesta no va tenir èxit com a conseqüència de la resistència que van oferir les forces oficials de la Generalitat i també les milícies populars (CNT³ - FAI⁴).

Ambdues milícies van aconseguir dominar Catalunya durant una temporada, uns mesos en què la Generalitat no sabia com encarar el conflicte.

Ja el 21 de juny, els dos grup anarcosindicalistes havien format el Comité Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya. Pretenien utilitzar el seu poder per a realitzar una revolució socialista, iniciada amb la col·lectivització d'empreses. Va ser aleshores quan la Generalitat va tornar a intervenir, prenent així el poder altra vegada. Ho va fer amb el Decret del 24 d'octubre de 1936 (setembre), on tornava a regularitzar les col·lectivitzacions empresarials.

El bàndol republicà va mostrar una vegada més una gran incapacitat per fer un front comú davant dels insurrectes. L'esmentada dificultat va permetre la gran divisió entre la CNT - FAI i el POUM⁵ i els altres partits d'esquerres catalans, com ara ERC⁶, PSUC⁷, UGT⁸ i Estat Català. Aquests darrers feien apologia de la guerra per davant de qualsevol altra cosa, en canvi, els primers donaven prioritat a les revolucions socials.

³ Conferderación Nacional Del Trabajo

⁴ Federación Anarquista Ibérica

⁵ Partit Obrer d'Unificació Marxista

⁶ Esquerra Republicana de Catalunya

⁷ Partit Socialista Unificat de Catalunya

⁸ Unió General de Treballadors

Tot i la gran diferència entre el mateix bàndol, Catalunya seguia sent territori republicà. Com a resultat a aquest fet i a la guerra ja gestada, la demarcació va rebre milers de refugiats, escassetat d'aliments, racionament, mercat negre i nombrosos bombardejos italians, aliats de les tropes nacionals. En base a aquest succés, varis refugis antiaeris van ésser construïts.

VII Cartell de crida al front on es mostren diverses banderes ideològiques.

Els nostres soldats combatien sobretot al front d'Aragó, on eren presents ajudes estrangeres.

Ja més endavant, de l'abril fins al novembre de 1938, Catalunya va haver de consentir ser un enclau republicà. És a dir, a causa de les tropes nacionals, estar aïllada de la resta de territori ideològicament semblant. La voluntat de canviar aquesta realitat i guanyar terreny a l'enemic, va suposar iniciar la batalla de l'Ebre (25 de juny de 1938 - 18 de desembre de 1938).

L'exèrcit republicà havia de esforçar-se de valent per intentar vèncer l'exèrcit nacional, més preparat i més ben armat.

El bàndol republicà posseïa uns 80.000 homes al front. Aquests, van aconseguir en un primer moment rescatar un bon tros de territori. Però malgrat la tenacitat emprada el van anar perdent els mesos posteriors així com milers de vides humanes, centenars de tancs i desenes d'avions.

La batalla, guanyada pels nacionals, va implicar la pèrdua de la Catalunya republicana. Al febrer del 1939, la pèrdua de la Guerra civil per part dels republicans era evident. Va ser llavors quan força catalans van decidir fugir cap a França o Mèxic, entre d'altres.

La majoria d'ells no ho van aconseguir i això va comportar la seva mort o detenció.

El desenllaç final va resultar fatídic per Catalunya, que va quedar sense Estatut d'Autonomia (aprovat pel govern de la República l'any 1932) i sense Generalitat (retrobada l'any 1977, després de la mort de Francisco Franco, el general que va prendre ambdues decisions).

2.2.2. LA GUERRA CIVIL A PUIGCERDÀ

L'aixecament dels detractors de la Segona República espanyola, el famós *alzamiento nacional*, no va tenir lloc a Puigcerdà com a conseqüència de l'absència d'exèrcit. Només hi eren presents els coneguts Carrabiners (contraris als oficials nacionals)⁹.

El possible canvi del context en què es vivia, va fer esclatar l'entusiasme de la població que ràpidament es va anar diluint, a causa de la presa del poder per part de la CNT - FAI el 20 de juliol de 1936. La vetlla d'aquest, s'havia creat el *Comité del Frente Popular*¹⁰; constava de tres representants del *Frente Popular*, dos comunistes i un de la FAI. Aquest va fracassar i just l'endemà mateix se'n va formar un altre, només de comunistes i anarquistes. El darrer comitè va dissoldre l'Ajuntament del moment i va substituir Ramon Cosp, alcalde en aquella època, pel Sr. Palau.

VIII Bandera que identificava els dos grups anarquistes (CNT-FAI)

Antonio Martín era, però, qui realment regia la Vila. Ell era el cap de la CNT - FAI i tenia el sobrenom, altament reconegut en aquestes contrades, de *El Cojo de Málaga*.

Martín va ordenar tancar les fronteres per evitar fugides de Nacionals a terres franceses i va posar a la frontera, davant la caserna dels Carrabiners, una barricada.

El govern de *El Cojo de Málaga* va acabar el 27 d'abril de 1937, quan aquest personatge va morir. Com tot anarquista pensava que *l'alliberació de l'home comença per la destrucció de l'ordre establert. Una vegada aconseguida, l'anarquista pot iniciar una societat llibertària basada en l'ensenyança, la col·lectivització i la distribució.*

⁹ A l'Estat espanyol, guàrdia destinat a la repressió del contraban i a la vigilància de costes, fronteres i duanes.

¹⁰ Coalicions electorals entre partits que manifestaven una sensibilitat marxista i antifeixista.

AGRUPACIONS SOCIALS

a) Grup de poder: Antonio Martín

El Cojo de Málaga (Antonio Martín), va ser com ja ha estat esmentat el cap de la CNT-FAI a Puigcerdà.

Antic militant de *Los Solidarios*¹¹, va estar exiliat a Font-Romeu, França, on va exhibir un caràcter d'agitador. Més tard, va ser empresonat a Espanya i no va ser alliberat fins les eleccions del 1936. Aquell mateix any va representar Puigcerdà en el Congrés de Saragossa.

Antonio Martín, conegut amb el nom de El Cojo de Málaga, va ser el cap de la CNT-FAI a Puigcerdà.

Els sectors anarquistes descrivien aquesta figura com un personatge intrèpid, coratjós, lúcid, atent al poble... La realitat era una altra: era cruel, llunàtic i enormement autoritari. Era necessari consultar qualsevol acció amb ell, i les decisions que prenia no es podien desacatar.

A tall d'anècdota, cal explicar que una vegada les fronteres ja havien estat tancades, Antonio Martín va deixar passar cent disset persones religioses a França amb la condició que cantessin *La Internacional*.

La idea resumida que se'n pot extreure és que El Cojo de Málaga va realitzar un mandat comparable a l'absolutisme que com anarquista rebutjava. De fet, va fins i tot encautar valoroses fortunes a la burgesia de la zona. Va morir el 27 d'abril del 1937, quan l'església ja era enderrocada.

IX Antonio Martín, El cojo de Málaga

¹¹ Grup format entre l'any 1922 i 1923 que darrera l'escut de la "revolució social" i la bandera de l'anarquisme prepararen i perpetraren diversos atemptats i accions violentes

b) Les milícies populars

Gent de classe social i obrera que es dedicava a preservar l'ordre. No tenien ni una preparació bèl·lica ni armes en condicions, però gràcies a raons més abstractes, com ara l'entusiasme o la fe, van resistir tres anys l'exèrcit nacional.

Les armes que solien sempre dur eren sovint un fusell, una pistola o una escopeta de caça.

Foren forces les vegades que es van demanar que aquestes es portessin al front. Tanmateix, ells s'hi negaren.

La vestimenta característica d'aquest grup era una granota de treball, un mocador negre i vermell i una gorra amb una flocadura vermella.

X Part de la vestimenta característica de les milícies

El llenguatge emprat pels milicians era desorbitadament patriòtic als germans. Així doncs, trobem lemes com: *La sangre gloriosa de nuestros hermanos caídos fertiliza los campos que nuestros hijos harán fructificar, mañana, cuando serán absolutamente libres; La luz de la libertad brilla ya en el horizonte.*

"El Sembrador", publicació de l'època, reconeixia la superioritat del treball manual en comparació a l'intel·lecte o les propietats. D'aquí, doncs, es treu la conclusió que els milicians ceretans estaven orgullosos de ser obrers.

Aquest conjunt social, però, va augmentar en arribar més d'un centenar de milicians espanyols residents a França. Tot i que sabem poc del seu comportament envers la vila de Puigcerdà, hi ha varis rumors. Uns diuen que quan passaven la frontera la policia francesa els trencava la carta d'identitat per així no poder tornar enrere. En canvi, altres

expressen la seva correcció i bon comportament. Malgrat tot, sembla ser que no era un dels seus objectius integrar-se a la població.

c) Dones

En un inici les dones eren partidàries del model anarquista ceretà, ja que elles podien intervenir en les activitats que es duïen a terme, per exemple, vigilar junt amb els homes la frontera. No obstant, no tots els milicians de sexe masculí estaven d'acord en equiparar les feines.

En la ideologia anarquista, no tot eren aspectes negatius. Un progrés obvi cap a la igualtat va ser la desaparició de la prostitució. També la creació de *Centros Liberadores de prostitución*, on s'ajudava econòmicament i mèdicament les afectades. Era freqüent oferir a les que ho necessitaven una formació professional.

Malgrat tot, les diferències eren vigents. Un home cobrava cinquanta pessetes a la setmana i una dona, que realitzava el mateix, tan sols trenta-cinc.

Una vegada la situació es va tranquilitzar, i l'inici de la guerra ja era més lluny, el paper de la dona va tornar a reduir-se al domèstic.

Les dones, amb ganes de moure's pel moviment, van crear *El grupo Femenino*. Va ser especialment útil al març de 1937 quan van ajudar a tres-cent o quatre-cents refugiats mal vestits, malalts...

Tot i petites activitats com aquesta, el domini de la dona ja no era aquell mateix que vigilava fronteres.

2.3. L'ENDERROCAMENT

2.3.1. CAUSES

L'església de Santa Maria va ser enderrocada l'any 1936. Han estat moltes les hipotètiques causes del seu ensorrament, però el que és innegable és que grups anarquistes de la CNT-FAI dirigits per Antonio Martín van treure-la pedra a pedra. La varen tirar a terra a pic i pala, sense bombardejar-la ni tampoc incendiar-la. Tanmateix, allò que sí van cremar van ser la documentació de gestió interna, la vestimenta i varis objectes de culte, entre ells la Imatge de la Verge de la Sagristia. Tres dies més tard, el 25 de juliol, es van profanar les tombes de l'església.

XI Església a mig destruir

Poques setmanes més tard, el 6 d'agost a la nit, van ser assassinats Jaume Martí Sanjaume (capellà arxiver de Puigcerdà) i Antoni Monsó (capellà compositor i organista de l'església de Santa Maria).

La finalitat de la seva destrucció és encara desconeguda si bé són moltes les llegendes que corren per la població. Però la més tangible sembla ser la ideològica. És a dir, que els anarquistes, contraris a l'Església van destruir tot allò que van poder, com va succeir a

altres edificis religiosos del territori català. Tanmateix, existeixen d'altres històries més imaginatives: uns diuen que el senyor Casamitjana, resident en un pis a tocar de l'església, es queixava que l'edifici tapava el Sol i per tant va pagar per enretirar-la; altres diuen que s'havien de construir les voreres de tot el poble i que degut a la guerra no era possible importar pedra de l'exterior de la població; certes persones són del parer que l'església va ser enderrocada per a així gaudir de més obertura al casc antic del poble.

XII Destruïnt l'església des del Carrer Major

2.3.2. CONSEQÜÈNCIES

En enderrocar-se l'església de Santa Maria un altre edifici havia de servir com a centre religiós. Així, es va habilitar la de Sant Salvador, és a dir, la popularment coneguda com la dels Dolors, que serví com església parroquial fins l'any 1946. Va ser llavors quan va tenir lloc una permuta

XIII Església de Sant Salvador

entre l'Església i l'Ajuntament: s'intercanviarien els terrenys on hi havia hagut Santa Maria per l'antic magatzem municipal, que es convertí en l'església de Sant Domènec. Puigcerdà també va enderrocar l'any 1968 la dels Dolors.

XIV Església de Sant Domènec

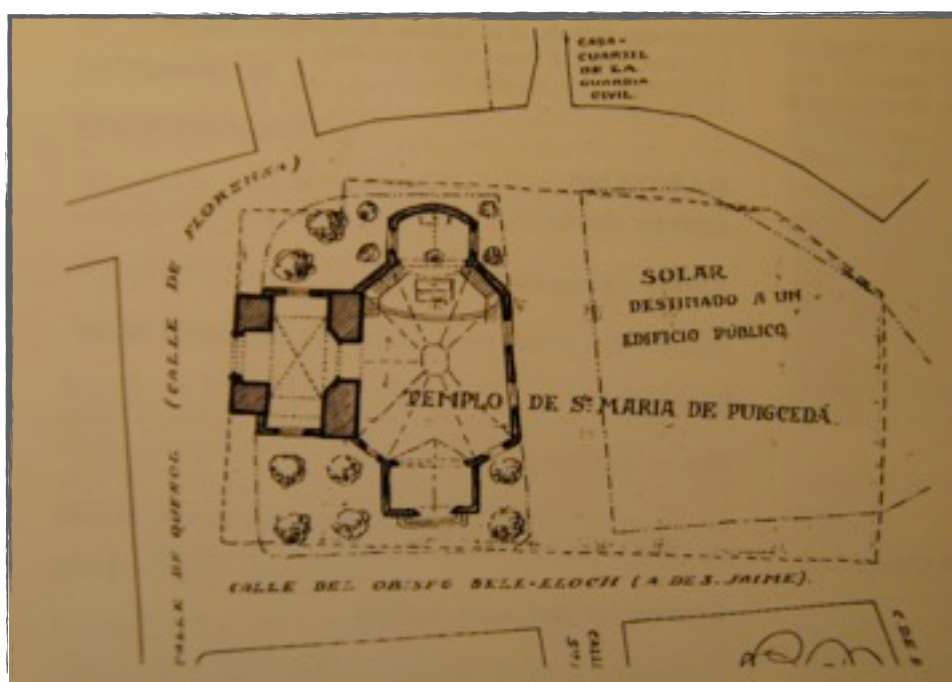

Bosom, però, ens recorda que no totes les conseqüències van ser peyoratives per a Puigcerdà:

[...] “A més, un fet isolat, emmarcat en un context distint però que ja havia estat apuntat en la premsa local atesa la seva aparent precarietat, fou l’enderrocament de l’església parroquial de Santa Maria. L’esdeveniment va donar una obertura i dimensió urbana insospitada a una Vila que fins aleshores havia viscut ofegada. El gran espai obert, lluny de valoracions religioses, fou molt important per donar aire als carrers que allí conflüen, com potser ho fou el fet de traslladar el cementiri existent a la plaça dels Herois el 1855.”¹²

Acabada la guerra també es va dur a terme la proposta de realitzar de nou l’església. Aquesta, però, seria més reduïda i finalment es va descartar la possibilitat.

XV Projecte de reconstrucció d'un església en el terreny on l'anterior va ser enderrocada

¹² BOSOM, Sebastià: “Puigcerdà 1870-1939: història gràfica”. El farell, 2001, pàg. 13.

2.4. L'EDIFICI

2.4.1. ESTIL

L'església de Santa Maria, coneguda com a Nostra Senyora de la Sagristia, va començar a construir-se a partir de 1177 i era, bàsicament, gòtica. Quelcom esfondrada, s'hi tenia accés a través d'unes escales. Posseïa tres naus centrals i la seva capçalera se situava al costat contrari del campanar, aproximadament enfront del Carrer de Miquel Bernades.

L'estil arquitectònic d'aquesta construcció, el gòtic, pot justificar-se mitjançant alguns elements observables en postals de la època o plantes dibuixades a mà alçada. Un exemple és l'arc ogival o apuntat, típic del gòtic, ve a substituir l'arc de mig punt utilitzat en romànic. Aquest és més complicat geomètricament de projectar però distribueix molt millor les forces i, per tant, és més fàcil de suportar. També és més dinàmic i flexible, ja que s'adapta millor als espais que es volen cobrir. A Catalunya, es va començar a utilitzar a finals del segle XII.

Altres aspectes que Santa Maria comparteix amb el gòtic català són els espais unitaris, el campanar en base quadrada, acabat en octogonal i en terrat, i poca importància dels vitralls.

Però l'estil de l'església no era pur, sinó que patia certes barreges. Un bon exemple n'és la Verge, que era d'estil romànic.

2.4.2. FRAGMENTS DEL TRIGALL

A continuació es presenta un fragment de l'obra de Mossèn Joan Trigall *Descripción de Cerdaña y Puicerdán*, 1603 que correspon a l'església de Santa Maria. Aquest religiós va dur a terme un procés descriptiu de tota la comarca i en concret la seva capital, Puigcerdà.

Aquesta transcripció, encara sense publicar, s'ha realitzat d'una còpia que el frare agustinià Joan Mitjavila va fer l'any 1868.

La primera part té una funció bàsicament històrica o de situació. Més endavant trobem una descripció -a la seva manera- de l'interior de l'església i alguns dels seus ornaments.

Aquestes descripcions han estat de gran utilitat a l'hora de fer la reconstrucció en 3D, ja que a vegades el suport gràfic ha estat insuficient.

- **Templos de Pucerdán**

Dentro, á mas de algunas capillas, tiene siete grandes, hermosos y ricos templos de los cuales el primero y mas principal es el de **Santa María**, asi nombrado porque es dedicado á Nuestra Señora y al Apóstol San Pedro. Es la Iglesia Parroquial, tiene un sitio casi en medio de la villa, como el corazón en medio del hombre para que pueda comunicar con mas facilidad los Santos Sacramentos á su grande Parroquia. Es Iglesia Colegial en la cual viven cerca de 40 Beneficiados, unas veces más, otras menos, con buenas Prebendas y distribuciones. Rigese con grande concierto porque cada año en el dia de Santo Tomás Apóstol de su mismo Colegio ó cuerpo, sin otra autoridad alguna, sino con la suya propia eligen Cabiscol, al cual todos estan súbditos en el año de su oficio, que este despues de pasado el año, no es mas que colegial ó Beneficiado, aunque por haber sido Cabiscol le tienen mucho respeto.

Hay cuatro Presidentes, Bolsero, Receptor de Misas, Baile que dicen y mas de otros cargos. Arriendan tambien el curazgo ó vicaría que vale mucho y todo es de la misma Iglesia; y el que es vicario tiene otro al cual llaman "curado", cuales administran los Santos Sacramentos. Hay tambien sacristán mayor y otro menor y otros muchos cargos. Son señores de muchos lugares y tienen muchos vasallos. En fin, es Iglesia muy autorizada, prebendada y rica. Solo en el altar mayor he oído yo decir que hay mas de ochenta beneficios fundados. á mas de esto tienen algunas Rectorías asi unidas en las cuales tienen vicarios arrendándolas. Los oficios Divinos se celebran con mucho orden y concierto, con canto llano y de órgano en las mayores fiestas, y cuando quieren. Todos han de saber de canto, por que los ecsaminan antes que entren en las distribuciones.

El templo es antiquisimo según lo muestra la forma de su edificio con tres naves sostenidas con pilares muy grandes y gordos y cuadrados, con poca arquitectura, con grandes tambien y fuertes arcos. Está una buena parte dentro de tierra de modo que de cuatro puertas que tiene por las tres se baja pór unas anchas escaleras, aunque de piedra labrada, péro mal trazadas, por que ocupan grande lugar, y hasta medio espacio y mas del patio que tienen las dos naves laterales; y así ni en el Estio es muy caloroso, ni

muy frio el Invierno. Con todo esto tiene dos puertas hermosisimas, por ser todas de piedra jaspe, con muy linda traza, ingenioso invencion y talle; y tengo por mi y soy del parecer que la que está enfrente del Altar mayor, escede á la de Predicadores por ser mejor proporcionada y tener mas arte y primor que aquella, á lo menos si la piedra fuese tan lisa y solidamente quebrada y labrada, sin duda alguna la llevaría ventaja; y aun si la de Tarragona no tuviese el nombre que tiene, bien podiamos dár á esta Puerta, que quizá lo merece, mayor como me lo concederá el que con curiosidad advertida la mirase. Bien soy cierto de que alomenos en la materia la escede; y la otra Puerta que hace cabo á la calle de Santa María está labrada con la misma materia y hechura.

o Campanario y campanas

Sobre la dicha Puerta enfrente del altár ya referido, se sostiene el alto y gordo campanario cuadrado y sobre cuatro pilares que es hermosa la traza. Dentro de una coluna¹³ ó pilár está una angosta escalera de caracol para subir en él. Á media altura, poco más hay seis grandes campanas todas estan juntas en un mismo estado y lugar, colgadas de unas gordas y fuertes vigas, travadas unas con otras con mucho arte y primor, sin tocar ni las campanas ni las vigas á las gordas paredes; y cuando las voltean junta hacen temblar mucho la torre. Encima del losado está la campana del reloj que tiene ocho palmos de un extremo á otro y, tambien la de los cuartos. El reloj está bajo, en el medio de la torre y cuando dispara, tocan, juntamente, las horas y cuartos dos campanillas que estan dentro del templo y dentro del coro alto; el cubierto es cuadrado, con punta de losas grandes hechas de plomo, con un grande y fino índice.

¹³ Columna

o Retablo del altar mayor

El retablo del altar mayor es muy grande y hermoso, casi todo dorado, con muchísimas figuras, todas entalladas á medio bulto; bajo en la peana, del un cabo al otro, sobre el altár está cifrada toda la Historia del bienaventurado Príncipe de los Apóstoles San Pedro, nuestro Patrón con las figuras que son muchas, mas grandes que el brazo de un hombre. Encima y en medio está una bien grande y hermosa imagen de la virgen María, Madre de Dios, con muchos y ricos hornamentos y, en sus lados, toda la historia de su santísima vida, y serán las figuras de la grandeza de un cobdo. Hay por el templo mas de otros veinte y cuatro altares y retablos que en todos se dice misa; su grande y vistoso órgano. Sobre la llave que está encima del altar mayor hay otra torrecilla de ladrillos en la cual hay una campana que sirve para mil cosas y señales y con ciertas badajadas, se avisan y llaman unos y otros. Hay otras dos campanillas que sirven para tañer al principio del oficio y para otras cosas. No quiero hablar yo de las santas y muchas reliquias, no de los muchos, hermosos y costosos ornamentos, cruces, reliquiarios y otras cosas de plata como de vestuarios de brocado y de seda de todos los colores que la santa Yglesia usa y aun de otros, que en esta Yglesia son, porque sería demasiada curiosidad y prolijidad.

o De la custodia

Solo de la custodia me parece del caso decir algo, porque lo merece por su grandeza y primór que contiene en su hechura. Es de plata, muy grande, que por serlo tanto se lleva en un tabernaculo; y es tanta la sutileza de su obra, que á todos los que con curiosidad la miran, deja admirados; porque ver los lagartos, racimos, caracoles y otras mil trazas é invenciones, que deajo como lazos tan primorosamente labrados, y toda deshacerse con sus tornillos ó caracoles, es cosa digna de notár y ninguno habrá de buen entendimiento que no quede muy pagado de su hermosísima traza y artificio. No quiero tratár de las cruces y reliquiarios, por no ser demasiadamente largo.

o Del cementerio

Fuera del dicho templo está su grande cementerio, con un cubierto y losado alrededor, sostenido en unas colunas de piedra redondas á modo de claustros, con sus capillas y fosos por todo el circuito de piedra, quebrada y labrada; En medio de esta hay una capilla desde la cual bendicen al tiempo en ocasiones de tempestad. Todos los domingos hacen procesion por el, y cantan un responso general por los difuntos: como yo le canté en el año pasado de 1603, á 14 de Abril. *Dominica in Albis*. quando canté la primera misa; haciendome mucha merced y favór el Colegio de Beneficiados.

2.4.3. CAMPANAR

La construcció del campanar s'inicià al mateix temps que l'església. Juntament amb l'estany és un dels símbols vilatans més coneguts. Els seus 35 metres d'alçada, que descansen sobre 4 pilars rectangulars, són l'única resta que queda dempeus després de la desmuntada del 1936. La part superior, en forma octogonal, és una terrassa amb vista panoràmica de tota la contrada.

El campanar ha sofert greus danys al llarg dels segles, provocats per incendis fortuïts o llamps. La darrera reconstrucció important es va fer durant els anys 1737 i el 1776. No obstant, l'any 1876 es van dur a terme certes obres al capdemunt i aquests darrers anys també s'han realitzat alguna rehabilitació per tal de facilitar l'accés al públic (com per exemple, vidrar els finestrals de la cara nord, abans tapiats).

La zona comuna de l'església i el campanar era la porta que comunicava ambdues construccions. Es tracta d'una portalada ogival de marbre roig d'Isòvol que encara es manté de peus.

XVI Arquivoltes

XVII Creu commemorativa

També encara és visible un detall, a la seva part dreta, del segle XVI en baix relleu d'un traginer amb un burro. L'entrada té cinc arquivoltes, alternant-se les cilíndriques i les pentagonals. Al damunt, hi ha esculpida una decoració floral que fou restaurada el 1887.

Cap als anys 40 es va creure necessari commemorar l'edifici enderrocat i allò que havia significat. Així, es va fer la creu, que hi ha al centre de la base del campanar. En aquest símbol hi ha esculpides

la Verge de la Sagristia, un crist crucificat, un escut on es barreja el del poble i el de la comarca i els apòstols.

En aquella època, del campanar se'n feia un ús social i religiós. En èpoques de guerra era una torre de vigilància on se situaven els tiradors. També havia servit com a toc de foc, enlloc de l'alarma que ara existeix. Actualment, és més aviat una construcció turística i social.

XVII Campanar amb celebració castellera estiuenca

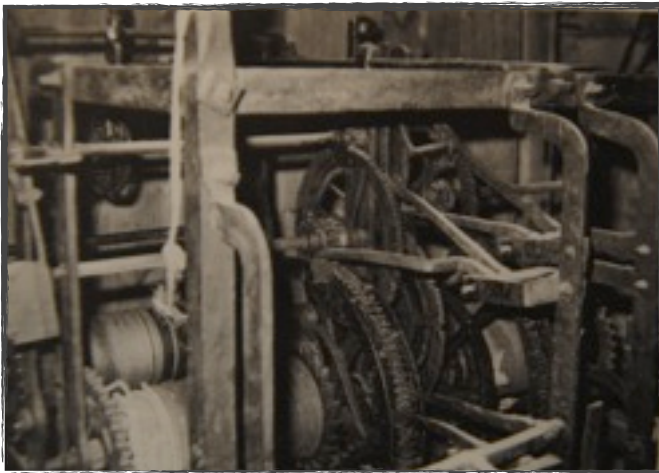

XIX Màrqueting de Puigcerdà on és utilitzat el campanar

Una peça important del campanar és el rellotge. Va ser el 23 de febrer de 1415 quan el Consell acordà construir el primer rellotge de la vila mitjançant aportacions econòmiques creditícies dels cònsols. El 1541, el mestre Joan Boer (campaner del cementiri de Sant Domènec) fa de nou la campana de les hores i el 1547, el mestre Pere Santfeliu, rellotger de Lleida, en fa el guarniment i les rodes. Però Stropi Delfici, rellotger de Perpinyà, hi trobà defectes. Pel preu de quaranta ducats s'hi introdueix el toc de quarts l'any 1572. Com a conseqüència de continus problemes econòmics, es transcorren els arranjaments durant dos-cents anys. És llavors, el 3 de maig de 1610, quan el consolat pacta amb el rellotger Joan Casals la construcció d'un de nou. Després de varies negociacions es va comprometre a realitzar un rellotge nou de 25 quintars, exprés per als cònsols, incloent-hi el toc de quarts. Aquest darrer també va durar dos-cents anys, tot i també tenir certs problemes de maquinària i accidents com del 14 de novembre de 1642, en què un llamp va trossejar les cadenes i van caure sobre les campanetes dels quarts;

XX Detall del rellotge de 1884

el 6 de juliol de 1680 per un incendi fortuït es fonen les campanes del rellotge i va ser Alassa, campaner d'Olot, qui les va recomposar. El 25 de juliol de 1733 va caure un altre llamp. L'any 1884 es va decidir canviar i el ferro va ser venut en subhasta pública.

El darrer rellotge construït, l'actual, fou obra de l'andorrà Bonaventura Lafita el 17 de desembre d'aquell mateix any, 1884. Les reparacions també han estat una realitat en aquest últim.

Tot i que el rellotge segueix sent el mateix, al llarg dels anys varies campanes s'han anat substituint. Per exemple, durant l'alcaldia de Ramon Cosp, al 1935, va tenir lloc una ascensió d'una campana nova.

XXI Ascensió d'una campana, 1935

2.4.4. CURIOSITATS, ANÈCDOTES I ALTRES DESCRIPCIONS

Una completa descripció de l'església de Santa Maria ens la dona Jaume Bragulat Sirvent en el seu llibre¹⁴:

Teníem l'església de Santa Maria -o sia, la parròquia- rònega, quasi subterrània, que comptava amb tres feixugues naus, sostingudes per gruixuts i desproporcionats pilas, emblanquinats, naturalment, amagant la pedra com si fos un pecat. El tot produïa un efecte aclaparador, contribuïa a augmentar-lo l'excessiva abundància d'imatges, provinents, segurament, de les esglésies de convents desapareguts, o destruïts: Sant Agustí, Sant "Domingo", i qui sap si del convent de les Clarisses, emplaçat aquest prop de la placeta de Les Monges (així s'explica el nom), desaparegut, com el de Sant Agustí, feia moltíssims anys. L'altar major, barroc, recarregat, en certa manera recent, tampoc no tenia res de notable sota el punt de vista artístic. Entre les imatges desproporcionades al marc que el fou assignat hi havia, en un altar conegut pel dels "3 Relès", un gegantí Sant Tomàs d'Aquino, amb la particularitat que la parròquia celebrava la seva festa el dia de Sant Tomàs, Apòstol. Encra s'hi trobava, a l'església, la tomba de Na Margarida de Cadell, policromada, molt ben treballada, que datava de principis de segle XIV, i desapareguda posteriorment, en el curs de la primera dècada del segle. A la capella de la sagristia es venerava la Mare de Déu de Puigcerdà, vulgarment coneguda per Verge de la Sagristia, una joia romànica del segle XII, provinent de l'església d'Ix, quan Puigcerdà, amb la seva fundació, li arravassà la capitalitat de la Cerdanya.

Molt interessants eren els portals ogivals, de marbre d'Isòbol (sic), un dels quals encara persisteix fent de peu al campanar. El que donava enfront del

¹⁴ BRAGULAT, Jaume: "25 anys de vida puigcerdanesa: 1901-1925". Gràfiques Casulleras, 1969, pàg. 22-23.

carrer Major era molt elegant i artístic, malgrat desvalortizar-lo un bon xic el fet d'estar enfonsat.

A continuació, també ens explica una curiosa anècdota de l'enderrocament de l'església, prou dramàtica però poc coneguda¹⁵:

I ja que, per excepció hem fet al·lusió a una data posterior al límit que ens hem marcat (1925), no opdem vèncer la temptació de referir-nos a un fet que podríem considerar miraculós. Quan l'Agost de l'any 1936, es treballava en l'enderrocament de l'església, per obrers més o menys forçats (uns 30, o 40), reclutats pel comitè anarco-sindicalista que avassallava Puigcerdà, un migdia, en ocasió que els treballadors eren a dinar, es produí l'esfondrament total de la immensa bòveda i caigueren centenars de tones de rocs i terra, i per sort, no es registrà cap desgràcia personal. Si s'hagués produït mitja hora abans, les víctimes haurien estat nombroses.

Anteriorment s'ha esmentat que un possible motiu era la falta de pedres per fer les voreres, en canvi, el mateix autor en treu l'aigua clara¹⁶:

De l'antic convent de Sant Domènec subsistia només la interessant façana gòtica de l'església -si bé sense les imatges, que inicialment hi figuraven-, ja que l'esvelt campanar que en formava part fou enderrocat l'any 1868 a fi d'aprofitar les seves pedres per a construir les voreres dels carrers de la Vila.

¹⁵ BRAGULAT, Jaume: "25 anys de vida puigcerdanesa: 1901-1925". Gràfiques Casulleras, 1969, pàg. 23

¹⁶ BRAGULAT, Jaume: "25 anys de vida puigcerdanesa: 1901-1925". Gràfiques Casulleras, 1969, pàg. 23.

Una altra curiositat, que també ha comentat una àvia de Puigcerdà, és la que llegim en el llibre de Bragulat que fa referència a la làmpada de l'església¹⁷:

[...] Salvador Andreu (primogenit del Dr. Andreu), qui abans que fos abatut per la malaltia que el portà a la mort, fou l'ànima de totes els festivals estiuençs que es celebraven a Puigcerdà. Volem fer una remarca curiosa: en ocasió del seu naixement el seu pare regalà una gran llàntia a l'església de Santa Maria, que fou l'únic que es salvà, l'any 1936, de la destrucció d'aquella -destrucció precedida del corresponent incendi de la immensa quantitat d'imatges, altars i objectes del culte que s'hi trobaven-, llàntia que actualment està emplaçada a l'església de Sant Domènec, habilitada per a parròquia.

Singular també és el fet que els dos pares del pintor Pere Borrell treballaven a Santa Maria. Ella netejava i ell arreglava possibles desperfectes.

No és gaire conegut l'origen de l'arc de la porta de la nau esquerra de l'església de Sant Domènec. Aquesta va resultar de la permuta que es va acordar entre l'Ajuntament i l'Església, després de l'enderrocament de Santa Maria. El solar i totes les pedres (col·locades temporalment al "campo de las biciletas") van passar a ser patrimoni de l'Ajuntament. Però la Diòcesi va voler conservar una única part que restava dempeus: el primer arc (de marbre d'Isòvol) de l'entrada lateral del Carrer Major. De les altres pedres les persones afins al poder instaurat van aprofitar-les per a construir cabanes en horts, parets de feixes, etc.

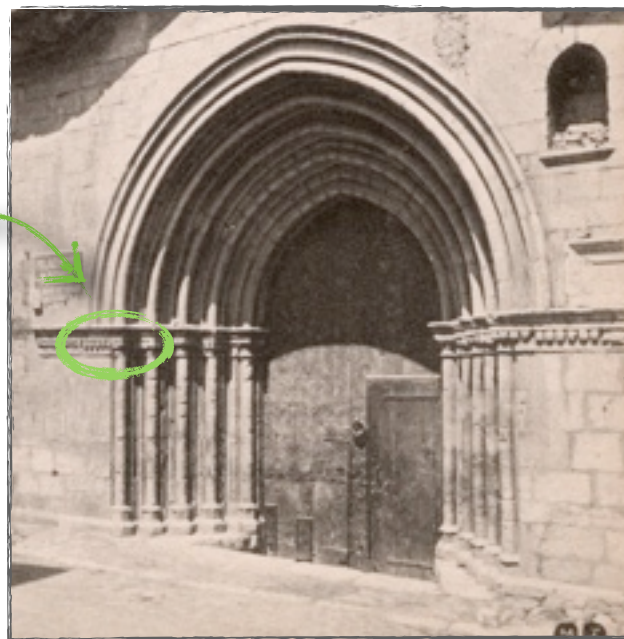
Cal remarcar que, actualment, la plaça segueix essent de l'Ajuntament però el requadre enfonsat on està situat el campanar i el mateix edifici són del Bisbat, malgrat que és l'Ajuntament qui se n'encarrega del seu manteniment i de diverses activitats culturals.

¹⁷ BRAGULAT, Jaume: "25 anys de vida puigcerdanesa: 1901-1925". Gràfiques Casulleras, 1969, pàg. 93

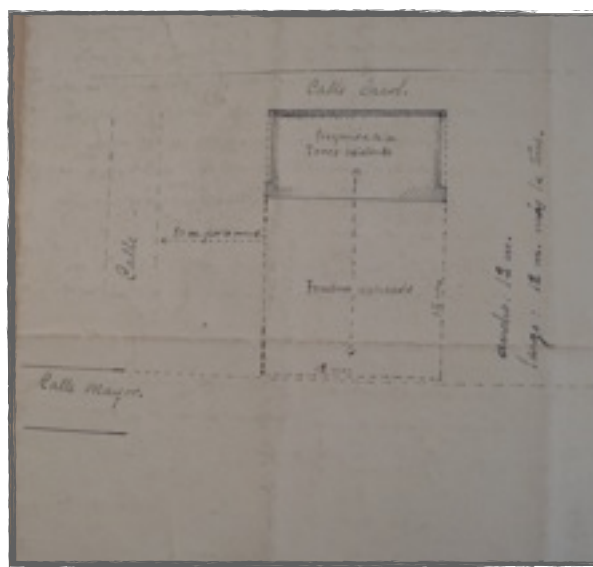
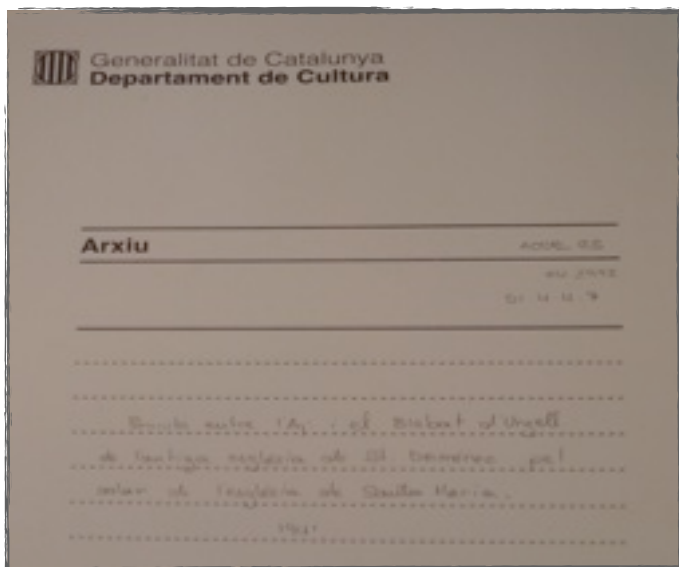

XXII Arc de Sant Domènech (actual)

XXIII Arcs de l'entrada del Carrer Major de Santa Maria

Aquesta permuta va significar un canvi notori en la reorganització vilatana, creia doncs, oportú demostrar amb documentació el fet. D'aquesta manera, a continuació s'adjunten uns documents que en donen fe i daten l'actuació.

XXIV Documents de catalogació de l'Arxiu Comarcal de Cerdanya

Después de haber estudiado detenidamente las modificaciones que este Ilmo. Ayuntamiento creyó conveniente presentar en las bases presentadas anteriormente, y no pudiéndose aceptar dichas modificaciones por creerse la Superioridad un tanto exageradas, los Sres. Delegados del Vicario Capitular de nuestra Diócesis ofrecen a este Ilmo. Ayuntamiento unas nuevas bases, que no dudan permitirán la pronta resolución de la cesión del antiguo templo de St. Domingo. Son las siguientes:

1.ª base. - Este Ilmo. Ayuntamiento hará cesión al Obispado del solar y edificio del arruinado templo de St. Domingo, con las dependencias de lo que fué cárcel y juzgado, con los ^{para la Parroquia} ~~cuartos~~ ^{ó las dependencias de St. Domingo} adyacentes en la parte posterior, renunciando a todos sus derechos habidos y por haber, reservándose tan sólo el derecho, que pueda corresponderle de la Junta Nacional de Reg. Devastadas, a los efectos de préstamo, para la edificación del nuevo edificio del Juzgado de 1.ª Instancia.

2.ª base. - En justa compensación el Obispado se compromete:

α) a ceder a este Ilmo. Ayuntamiento el solar que ocupaba el destruido templo Parroquial de Sta. María,

edificio, o sea el fondo e incluyendo el inmueble, el sistema del riego sin perjuicio de mejoras.

exceptuando ^{x una franquía de un millón de pesetas} un trozo determinado en el presupuesto que acompaña:

1) a ceder también todas las piedras, que fueron del dicho templo Par. de Sta. Maria, acumuladas hoy en el llamado "campo de las bicicletas"; reservándose sólo las que constituían la puerta de entrada por la calle Mayor:

1) y a pagar la cantidad de veinte mil ptas. (20.000) para sufragar los gastos, que la edificación del nuevo Juzgado ocasiona a esta Il. Corporación Municipal. Esta cantidad será pagada en anualidades de ptas. cinco mil (5.000) a empezar en 1943.

2.ª base. — Para corresponder al interés que este Il. Ayuntamiento se tomó en la decantación de la Iglesia de los Dolores y los gastos, que ello le ocasionó, se le entregará la cantidad de diez mil ptas. (10.000) en dos anualidades de cinco mil ptas. (5.000) cada una, a partir del corriente año de 1941.

No se considera justo hacer ascender esta cantidad a las quince mil ptas. que señalaba este Il. Ayuntamiento, por cuanto el coste de las obras de restauración del templo de los Dolores asciende a 18.806'65 ptas., según certificado, están

dido en 10 de septbr. del corriente año, por el arquitecto diocesano Sr. José Danis Foras, incluyendo en dicha cantidad todo el material y jornales empleados: de donde resulta, que no importando gasto alguno el material, por haberlo encontrado todo en el mismo templo, que servia de depósito, puede muy justamente darse este Ilmo. Ayuntamiento por suficientemente indemnizado con la cantidad asignada en la base 3.ª

De no aceptarse las presentes bases, que han sido vistas y aprobadas por el Ilmo. Vicario Capitular (Sede Vacante), Superior de esta Diócesis, el Obispado quedará libre de todo compromiso, y buscará solución más obvia, para la erección del nuevo Templo Parroquial.

Dios guarde a España y a su Bandillo.

Puigcerdá 11 de abril. 1961.

Por la Delegación del Obispo
Romilio M. Codina
Catedrático de Teología

(Firma al por = plano)

Ayuntamiento de Puigcerdá.

EXCMO. SEÑOR

PEDRO PUJOL CAPDEVILA, Alcalde Presidente del Ayuntamiento Nacional de la villa de PUIGCERDÀ, a V. E. atentamente expone:

Durante la funesta dominación marxista fué destruído por completo el templo parroquial de Santa María, del que no ha quedado más que la torre-compenario, ya que el resto del grandioso templo fué derruído por completo, siendo actualmente un solar lo que habia sido antes la venerada parroquial iglesia de Santa María de Puigcerdá.

El Ayuntamiento posee la que fué en otro tiempo iglesia del convento de Santo Domingo, ex-iglesia que también fué objeto de las furias rojas a pesar de que llevaba ya más de un siglo sin que se celebrase en ella el culto católico, destruyéndosele toda su bóveda, por lo que actualmente no es otra cosa que unas ruinas.

Existe el propósito de edificar un nuevo templo parroquial para lo que hay nombrada una Comisión integrada por elementos de este Ayuntamiento y del Obispado la que ha solicitado las citadas ruinas a fin de poder en ellas levantar el nuevo templo, por lo que hizo ciertas proposiciones al Ayuntamiento de mi presidencia, que fueron en principio aprobadas, excepte algunas pequeñas salvedades, en sesión celebrada por este Ayuntamiento en fecha veintitrés de diciembre de mil novecientos cuarenta y uno.

Pero faltando para poder terminarse las negociaciones con la citada Comisión y proceder a la enajenación de la citada ex-iglesia le autorización de ese Ministerio, en virtud de lo que previene el Real Decreto de 2 de Abril de 1930, sobre enajenación de bienes municipales, a V. E. respetuosos y encarecidamente,

S U P L I C A se digno conceder la oportuna autorización a fin de que este Ayuntamiento pueda ceder la ex-iglesia de Santo Domingo, actualmente destruída, a la Comisión nombrada para la edificación de un nuevo templo parroquial y a los solos efectos de la edificación del citado nuevo templo parroquial.

Gracia que espere alcanzar del recto proceder de V. E. cuya vida Dios guarde muchos años.

PUIGCERDÀ, 16 de Febrero de 1945

EXCMO. SE. MINISTRO DE LA GOBERNACIÓN MADRID

2.5. VERGE

La imatge venerada a l'església de Santa Maria va ser presumptament traslladada d'Ix. És una marededéu de l'alletament i una de les més antigues de la contrada. Existia una gran devoció a aquesta imatge, sobretot quan hi va haver l'auge del temple durant el segle XVII. En aquesta època, amb ingressos molt superiors, hi havia cinquanta-cinc capellans al col·legi de preveres de Santa Maria.

XXIX Verge de la Sagristia

Així com tota l'església, la seva Verge, de la Sagristia, també té nombroses llegendes. En aquest cas, sobre l'origen del seu nom. La que es creu més verídica és la que justifica la seva denominació per ser traslladada a la sagristia quan estaven fent obres. També és diu, que de tan antiga que era i per por que la robessin van tancar-la a la sagristia. És una altra versió molt extensa; la que diu que com que ensenyava el pit (en ser de l'alletament) era poc digne i van traslladar-la allà.

Patrona de Puigcerdà, la seva festa (8 de setembre) data el setge fet pel Duc de Noailles el 1678 amb dotze o tretze mil soldats i cavalls. Els ceretans van aguantar estoicament diferents atacs durant tot el maig, malgrat els francesos van acabar entrant a la vila. El 29 de maig hi va haver una honrosa capitulació (3000 morts francesos, 1500 ferits i molt poques baixes vilatanes).

En cas de victòria, els vilatans havien fet un vot de processó anual i creient que la verge els havia donat valor suficient per resistir i malmetre aquell poderós exèrcit francès, l'any 1679 van començar les festes.

L'enderroc l'any 1936 va suposar la seva fi. Però finalitzada la guerra alguns vilatans i una comunitat estiuenca encapçalada per Wilfred Degollada i Barnola van costejar una nova imatge que va arribar el 30 d'agost de 1940. L'endemà va fer-se un acte oficial. Tanmateix, no va ser fins el 8 de setembre quan es va fer l'ofici amb la nova imatge. Fins que no va tenir lloc la permuta de Sant Domènec i la destrucció de

XXX Verge de la Sagristia vestida, tal com la coneixien els vilatans

l'església parroquial dels Dolors, la imatge va guardar-se en aquesta última.

Aquesta festa religiosa es va ampliar a finals de segle amb altres elements festius com els focs d'artifici del campanar, l'únic testimoni actual de Santa Maria.

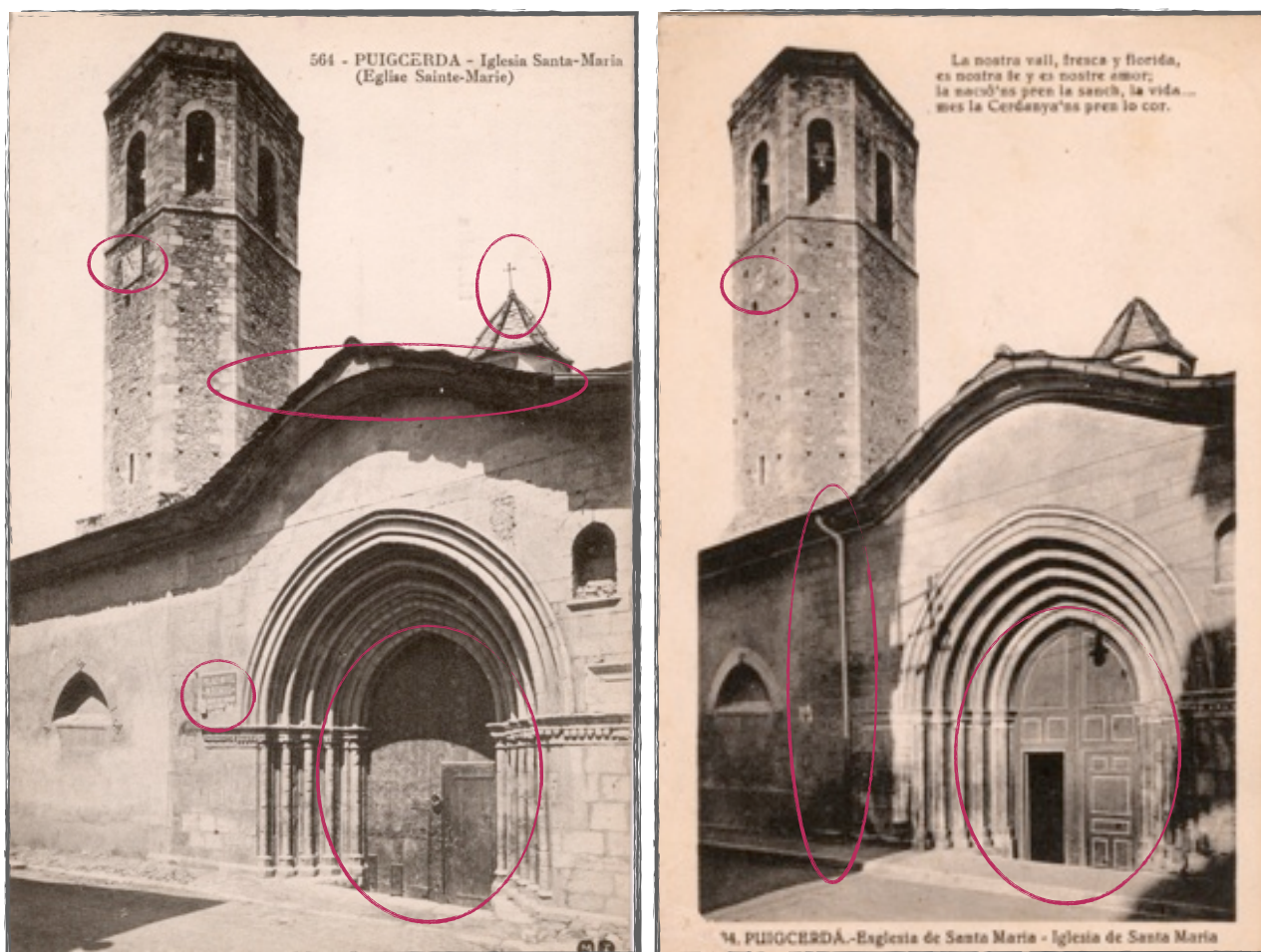

2.6. POSSIBLES REFORMES ARQUITECTÒNIQUES

En observar diverses postals n'hi ha moltes que són bastant semblants però hi ha quelcom que les diferencia. Aquestes variacions són degudes a possibles reformes que l'església va assumir al llarg de la seva història. Detalls, a vegades poc perceptibles, que van anar desapareixent o reincorporant-se.

No obstant, les postals no estan datades i per tant fa que seguir l'ordre cronològic sigui complicat. En les postals també varia la maquetació.

Tot seguit es poden apreciar uns exemples

XXXI Postals de l'església de Santa Maria

3. REALITATZACIÓ TRIDIMENSIONAL

3.1. EXPLICACIÓ DEL SOFTWARE UTILITZAT

Blender és un programa de software lliure¹, de multiplataforma² i dedicat a l'edició tridimensional. Aquest incorpora, bàsicament, eines per al modelatge d'objectes, l'edició de materials, l'animació, el render, motor de jocs...

Tot i disposar d'una interfície gràfica d'usuari aspre que sovint és objecte de crítiques, té certs avantatges, com ara la configuració personalitzada de la distribució de menús o de les vistes de les càmeres.

I SINTEL: Curtmetratge realitzat per la Fundació Blender

¹ Programari que permet a l'usuari d'executar-lo sense posar-hi condicions, copiar-lo, distribuir-lo, modificar...

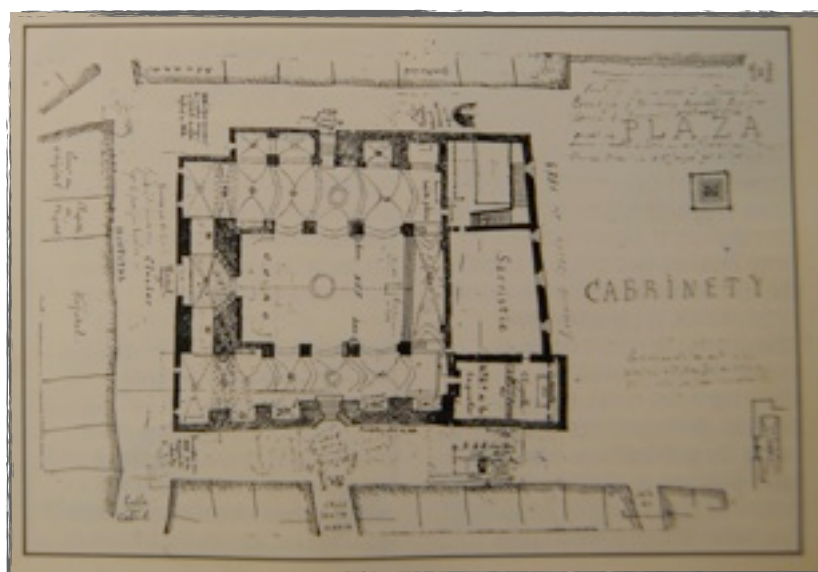
² Programari que pot ésser executat en diverses plataformes, per exemple, Windows, Linux o Mac OS X.

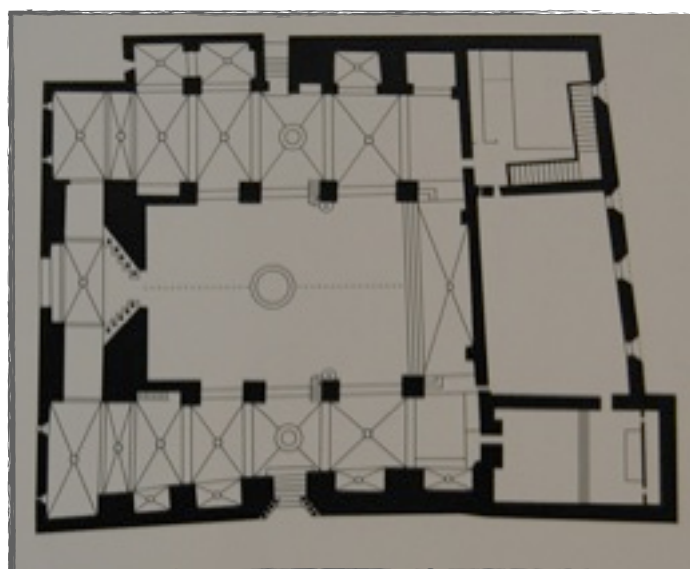
3.2. PROCEDIMENT

Per a realitzar l'aproximació històrica que es pensava assolir era absolutament necessari impregnar-se de la història de l'edifici així com també recollir tota la informació gràfica i oral possible. D'aquesta manera, tota aquesta documentació aconseguida havia de transformar-se en quelcom tridimensional.

II Planta de Santa Maria d'Albert Salses

Un dels primers passos va ser cercar plànols o plantes que poguessin aclarir la distribució interior de l'església i també la direcció de les parets principals. Vaig trobar-ne més d'una que malgrat van ser de molta ajuda presenten certes variacions i per tant no era possible determinar quina és la més acurada i exacta. Per tant, a l'hora de escollir quina planta triar vaig decidir considerar aspectes particulars de totes dues. El resultat és, doncs, una interpretació.

III Planta de Santa Maria més contemporània

Tot seguit vaig creure oportú tenir tota la visió exterior de l'edifici. Era possible donar tot el volt a l'església amb tot el recull de fotografies i postals que havia aconseguit.

IV Entrada a Santa Maria des del Carrer Querol

V Sagristia de Santa Maria vista des de la Plaça dels Herois

VI Entrada a Santa Maria del cap del Carrer Major

VII Vista de la nau esquerra de Santa Maria i part de l'antic Carrer Querol, ara plaça de Santa Maria

VIII Nau esquerra de Santa Maria i part de l'antic Carrer Querol també anomenat Firenze, ara plaça

Una vista aèrea de la plaça també ajudava a ubicar la construcció en l'espai. Per entendre millor aquelles imatges que tenia i així preparar l'aproximació en volum també van ser realitzats varis esbossos.

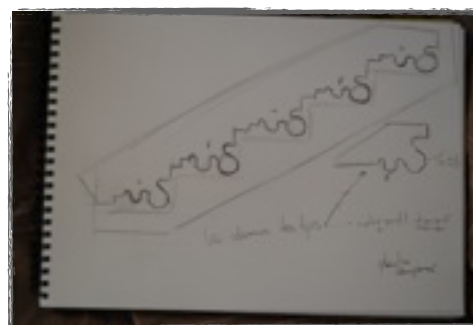
IX Vista aèrea de la Plaça Santa Maria

X Esbós 1

XI Esbós 2

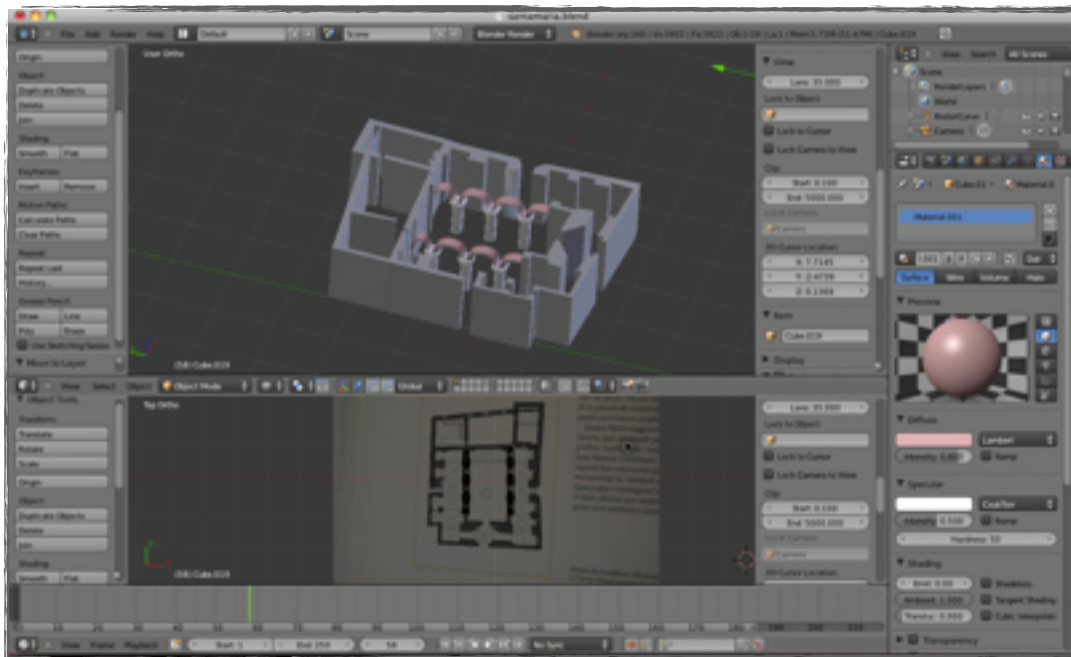
XII Esbós 3

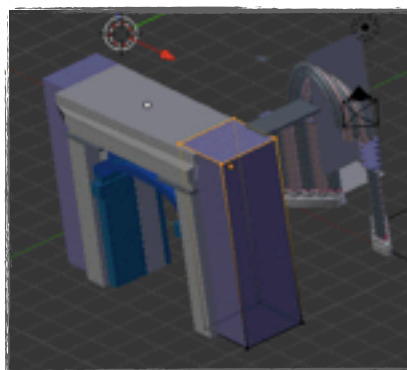
Després de tenir tots els conceptes clars vaig començar a realitzar la reconstrucció aproximada en Blender.

El primer pas va consistir en dibuixar les parets i les columnes de la planta trobada i aixecar-les verticalment.

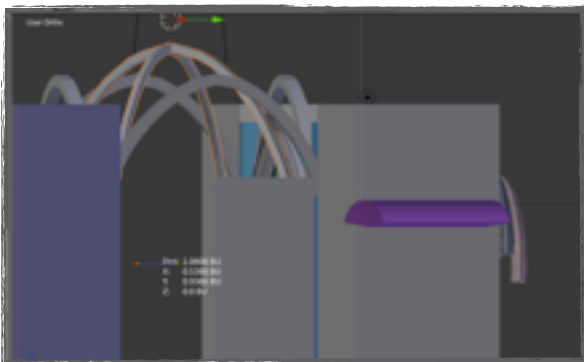
XIII Pantalla Blender: parets església

No obstant, una vegada aquesta tasca va estar finalitzada vaig adonar-me que no era proporcional a les mesures actuals del campanar -ara observable- i per tant vaig decidir tornar a començar; aquesta vegada, però, pel campanar. Aquest va començar ràpidament a tenir forma començant per la porta, els quatre pilars, els arcs i les cúpules inferiors.

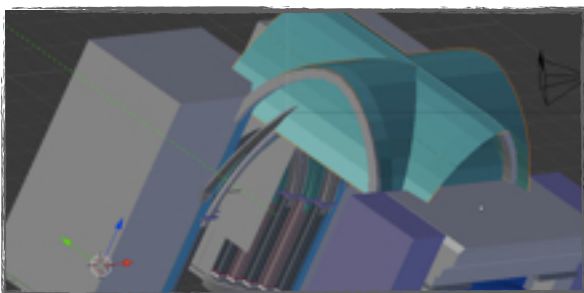
XIV Portes campanar

XV Arcs campanar

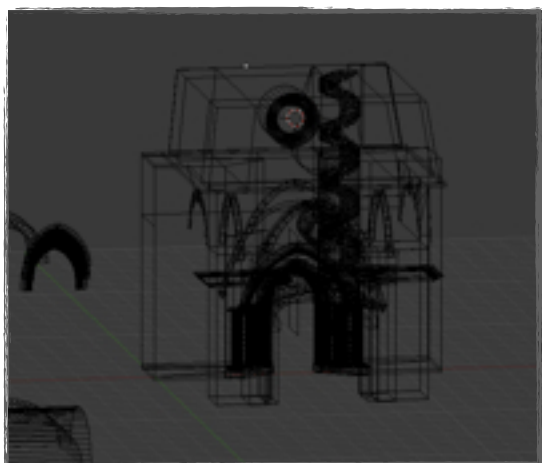
No només havien de crear-se diverses formes sinó que alguns perfils havien de ser importats des de fitxers d'AutoCad. A més, sovint han de ser utilitzats els modificadors de Blender com ara les operacions Booleanes, les corbes de Bezier, etc.

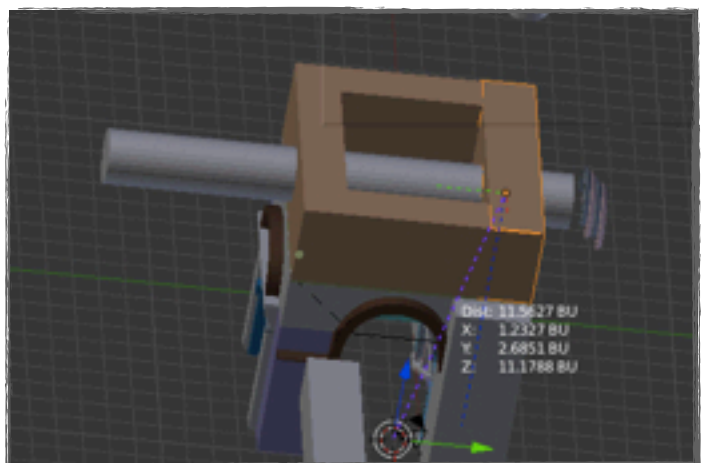
XVI Cúpules campanar

A continuació, va tapar-se la planta a nivell d'església i es va començar a construir el primer pis. Les parets d'aquest són molt gruixudes i amb forats dos a dos, és a dir, les cares oposades tenen el mateix perfil de finestra. Les cares paral·leles a l'hospital tenen el forat de forma circular i, en canvi, les

perpendiculars el tenen com un arc en punxa. Va ser llavors quan també es va crear l'escala de cargol que puja fins els primer pis i els contraforts exteriors.

XVII Esquelet primer pis campanar

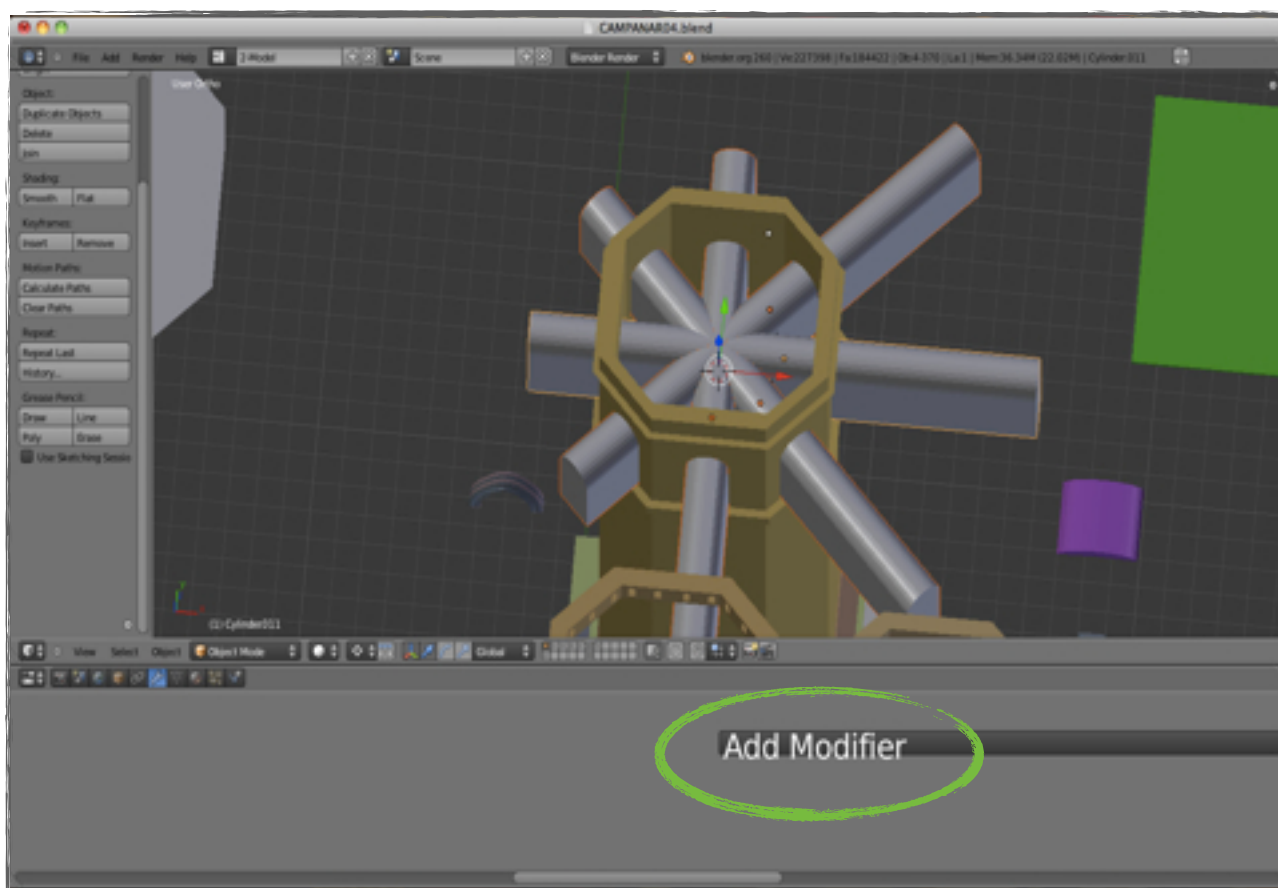
XVIII Forats primer pis

Tot seguit, ja es va pujar la torre de forma octogonal i es van crear els dos anells que sobresurten una mica del perímetre de la figura. Aleshores es van realitzar totes les finestres grans (on hi ha les campanes) i petites de la part superior del campanar. També es van afegir els marcs de les finestres i la porta d'entrada del primer pis.

Més tard, van crear-se els terres de la terrassa superior i el pis de les campanes, així com també les escales que condueixen d'un a l'altre.

XIX Exemple de modificador en Booleans per realitzar forats en una forma

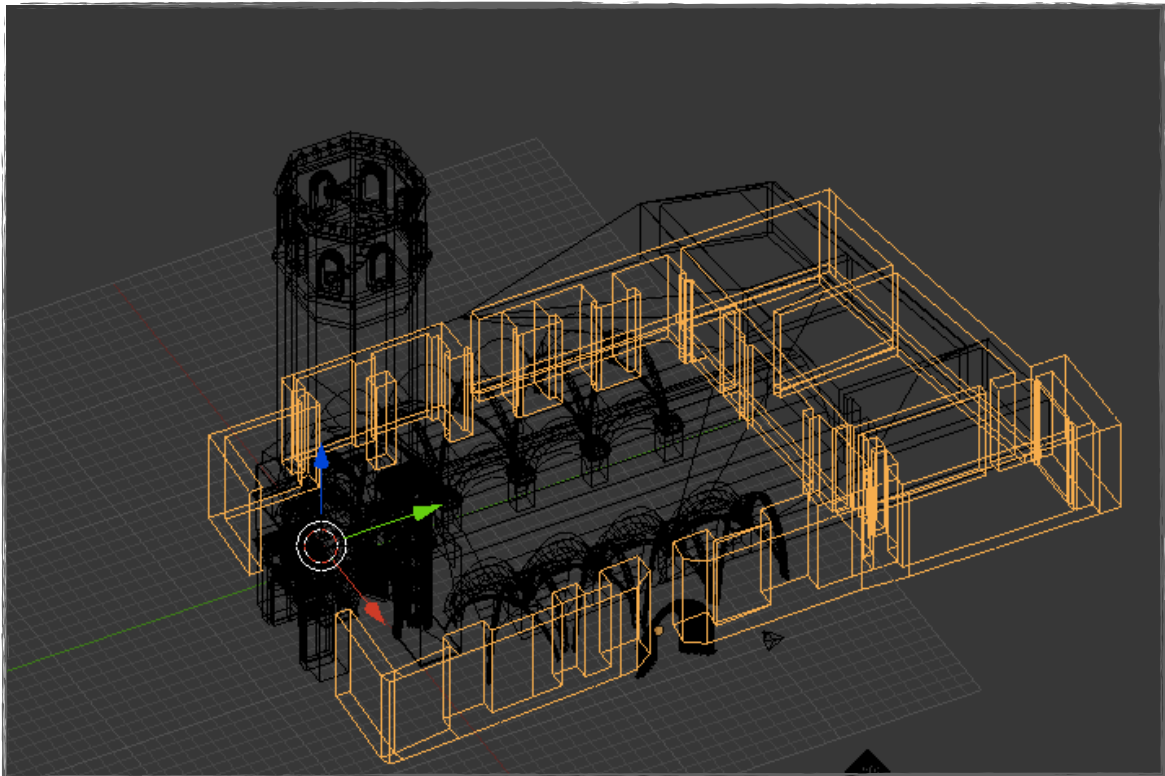

Una vegada acabat el campanar vaig tornar a refer l'església amb uns tamanys i direccions diferents, tot i que les idees eren les mateixes. Aquestes, van sorgir a partir de les actuals del campanar.

En el mateix fitxer on hi havia el campanar van començar a sorgir els primers traços de Santa Maria.

Primerament es van realitzar els laterals, i després es va tancar al cap de l'església, és a dir, on es localitza l'altar. Seguidament, es van fer les parets de la Sagristia i va quedar tancat tot el recinte.

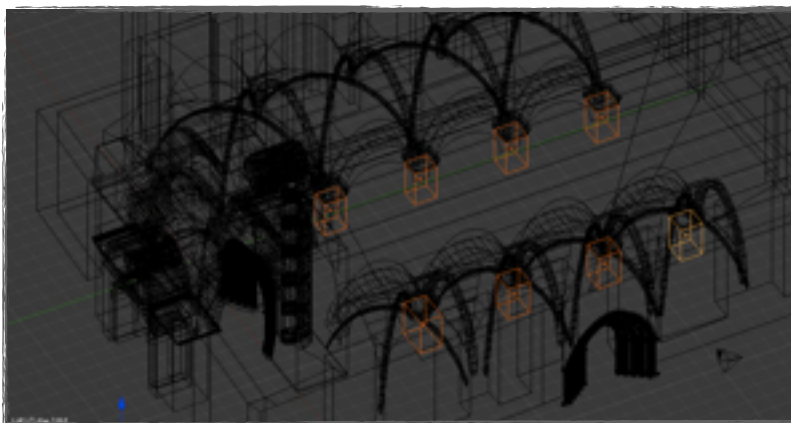

XX Parets església Santa Maria

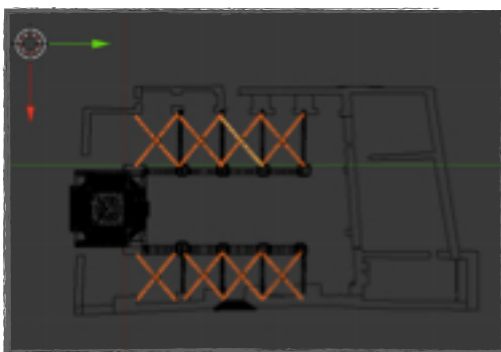
Llavors, es van realitzar els pilars, els capitells, els arcs i les voltes de les naus laterals de l'església seguint els esbossos que surten el la planta d'Albert Salses. Les mesures dels pilars han estat deduïdes a partir d'informació que ara encara hi ha físicament a la Plaça, ja que queden les bases dels dos primers pilars des del campanar.

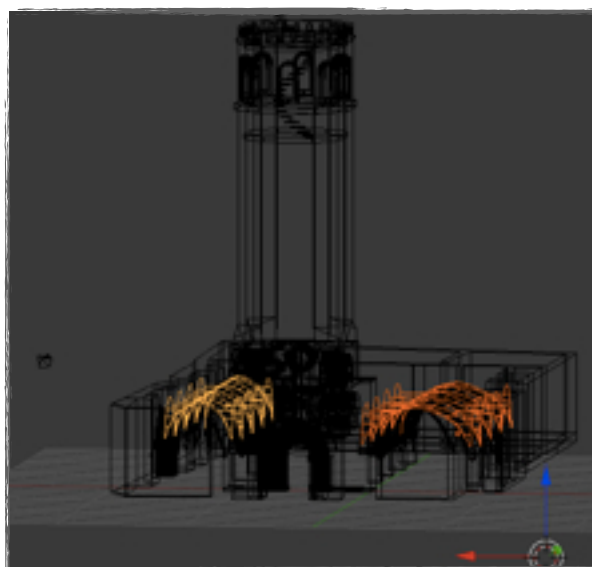
XXI Pilars església

XXII Detall dels capitells

XXIII Arcs i cúpules

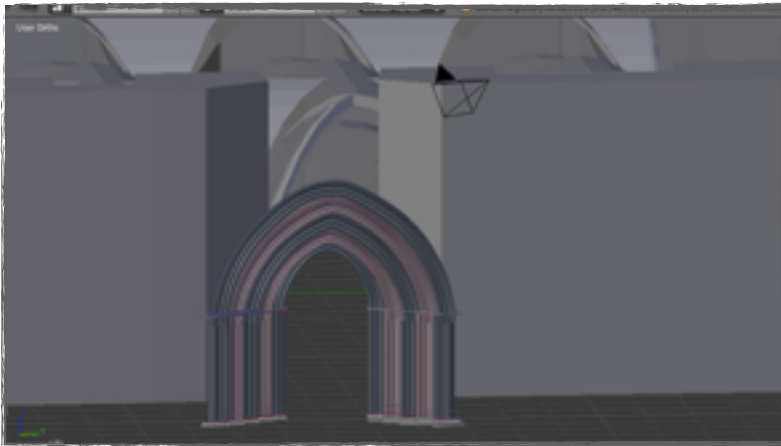

XXIV Cúpules laterals

Aleshores es va obrir la porta del Carrer Major. També es varen començar a col·locar les teulades i els cimboris, tot tenint present les diverses aigües o inclinacions que té el teulat de la Sagristia, semblant a un edifici adherit a l'església.

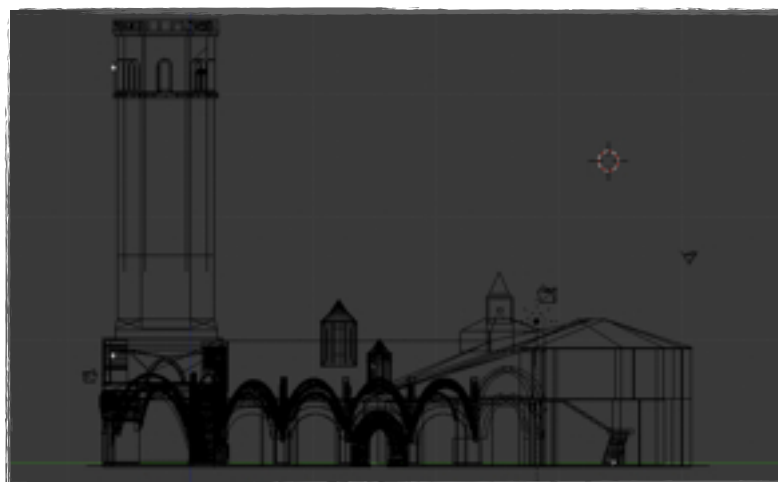

XXV Porta entrada Carrer Major

XXVI Porta entrada Carrer Major

Les escales dins la Sagristia també es van dur a terme, així com alguns retocs en el lateral esquerra ja que la paret no era recta sinó que tenia una retallada al capdemunt (el carrer es corbava).

XXVII Església i campanar de Santa Maria

Els colors usats en les peces durant el procés constructiu eren útils per distingir-les a primera vista, però no podien quedar-se així. Per tant, ara havia de tenir lloc la reorganització de tonalitats. Si bé a l'església havia de canviar-se alguns tons, homogeneïtzar-los i també suavitzar-los, al campanar vaig decidir posar textures com a conseqüència de la conservació física de l'estructura. D'aquesta manera, texturitzat, té més semblances amb la realitat ja que introduïeixes fotografies, en aquest cas del campanar real mateix. No obstant, en no haver-hi massa superfície homogènia real, les fotografies han hagut de ser retocades amb un programa d'edició fotogràfica.

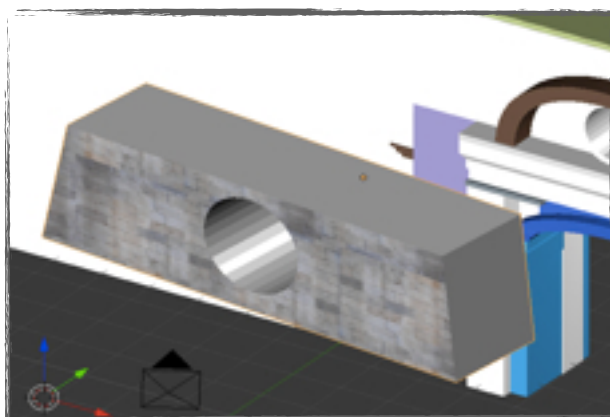
XXVIII Fotografia actual del campanar

XXIX Primer retoc fotogràfic amb Macromedia Fireworks

XXX Segon retoc fotogràfic amb Macromedia Fireworks

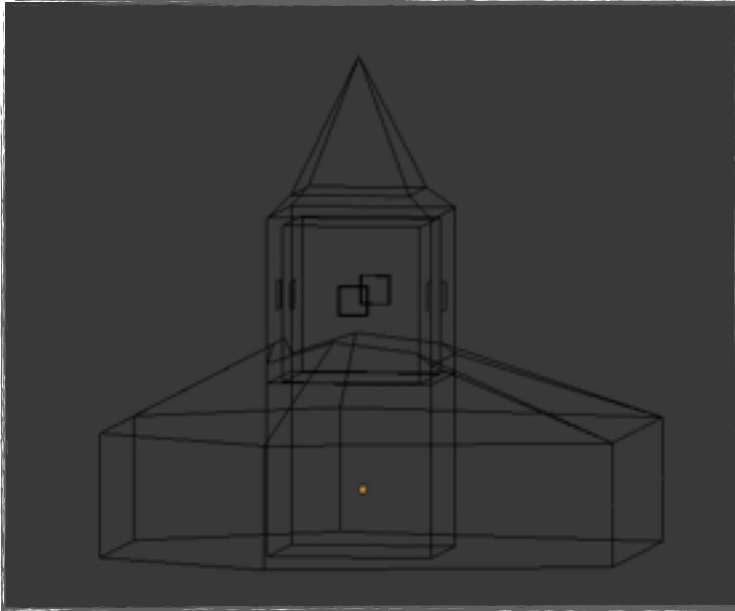

XXXI Peça amb textura (Blender)

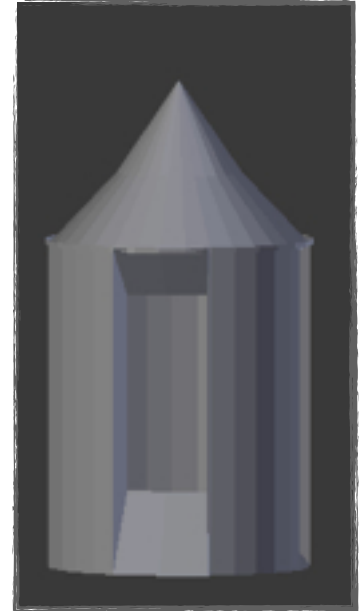

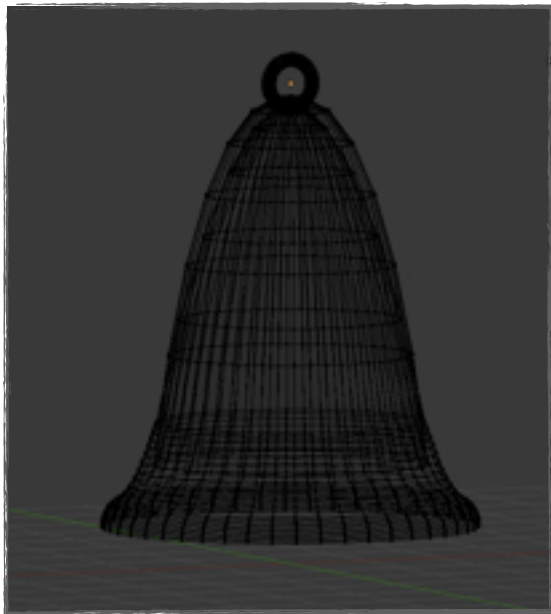
A continuació, es mostren alguns detalls que s'han realitzat:

XXXII Cibori (sagristia) en *Wireframe*

XXXIII Cibori central en *mesh* sòlid

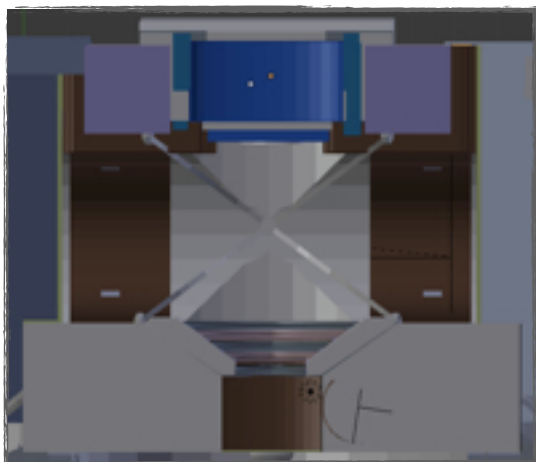

XXXIV Campana en *Wireframe*

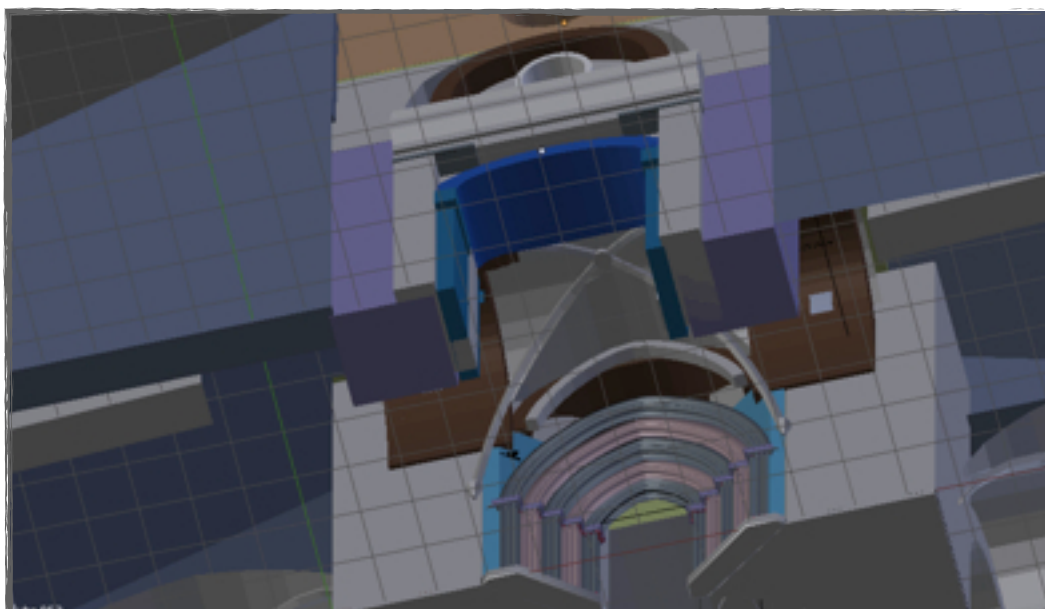

XXXV Campana actual

XXXVI Part de baix del Campanar

XXXVII Entrada carrer Querol

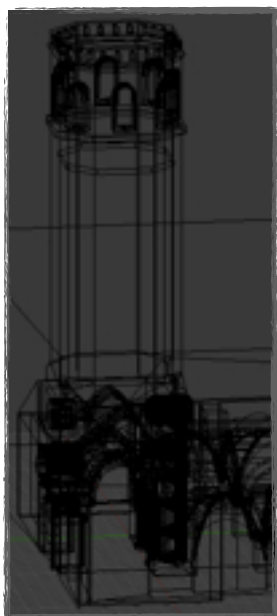

XXXVIII Finestres superior i terrat

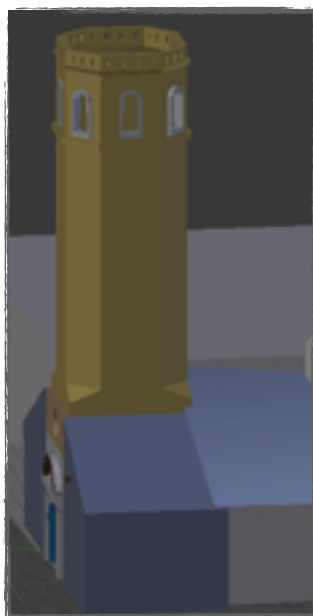

XXXIX Teulat de teules

XL Campanar Wireframe

XLI Campanar sòlid

XLII Campanar postal

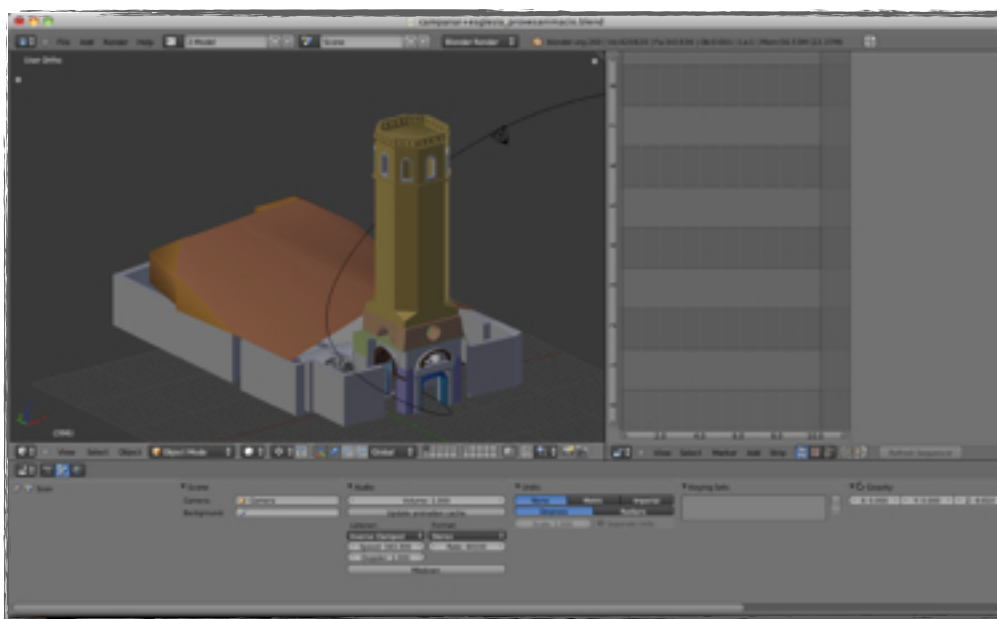

Una vegada l'estructura estava realitzada, s'ha creat una animació per poder apreciar el resultat. En el procés és necessari dibuixar el camí i emparentar-lo amb la càmera que el seguirà i anirà realitzant el nombre de *frames* (fotogrames) que es vulgui.

XLIII Camí del recorregut de l'animació (en planta)

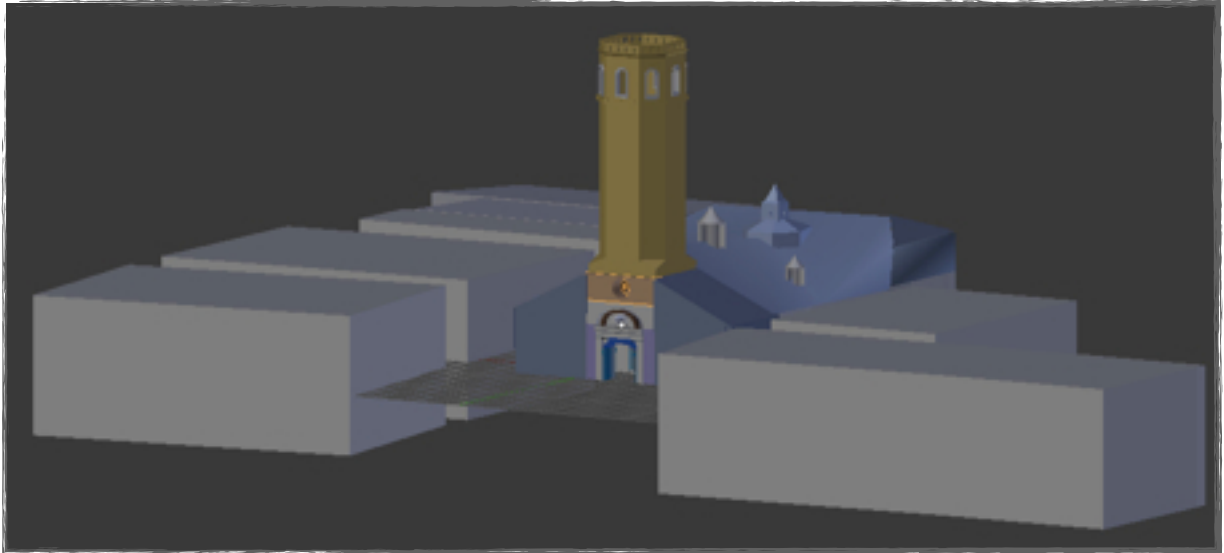

XLIV Camí del recorregut de l'animació tridimensional

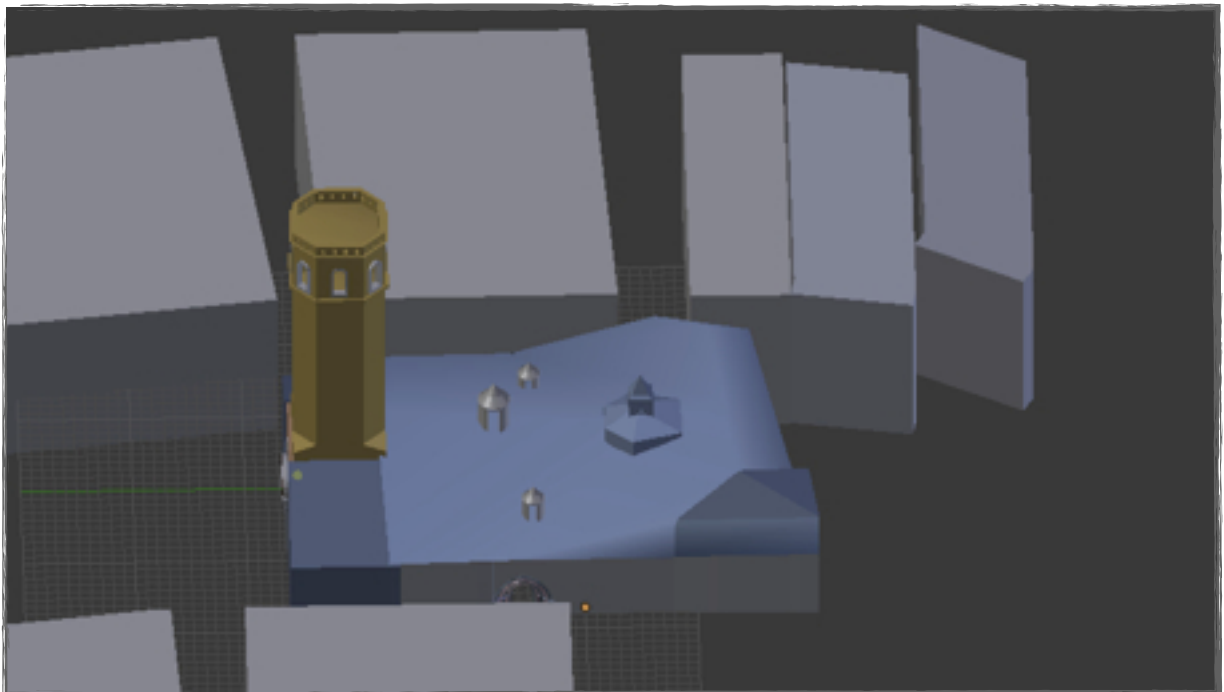

Seguidament poden observar-se diferents vistes que mostren l'emplaçament de l'església a la Plaça Santa Maria.

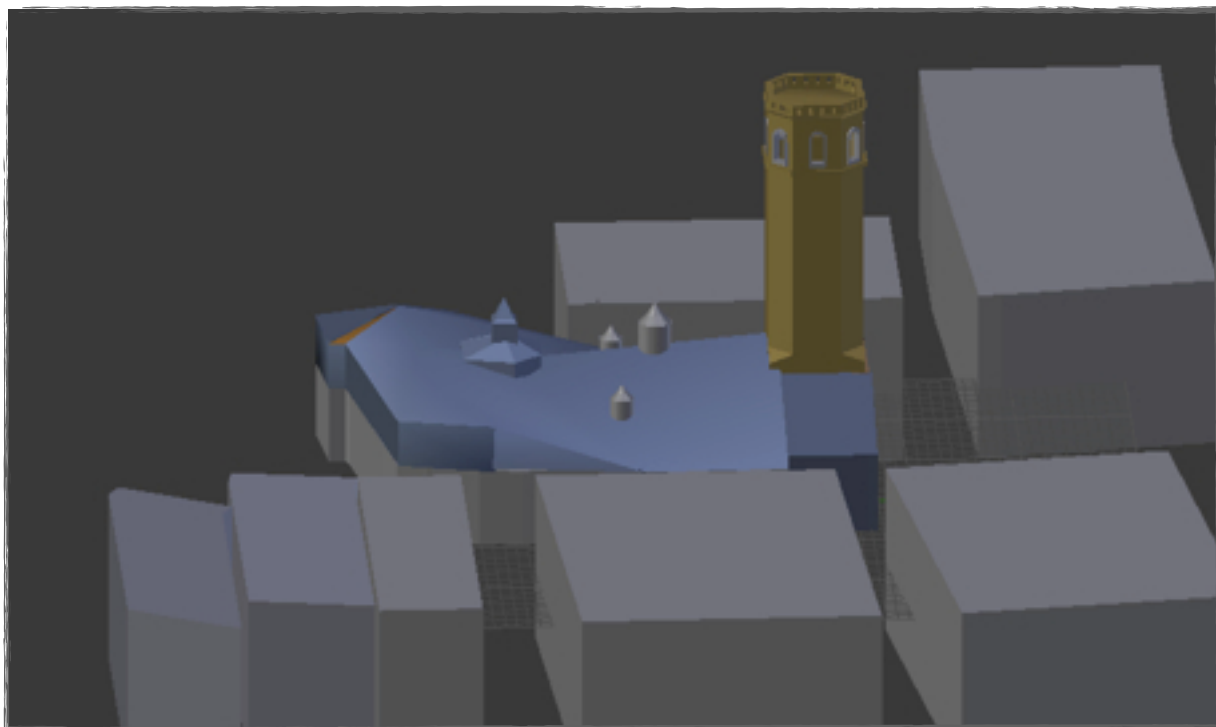

XLV Vista des del Carrer Querol

XLVI Vista des del Carrer Major

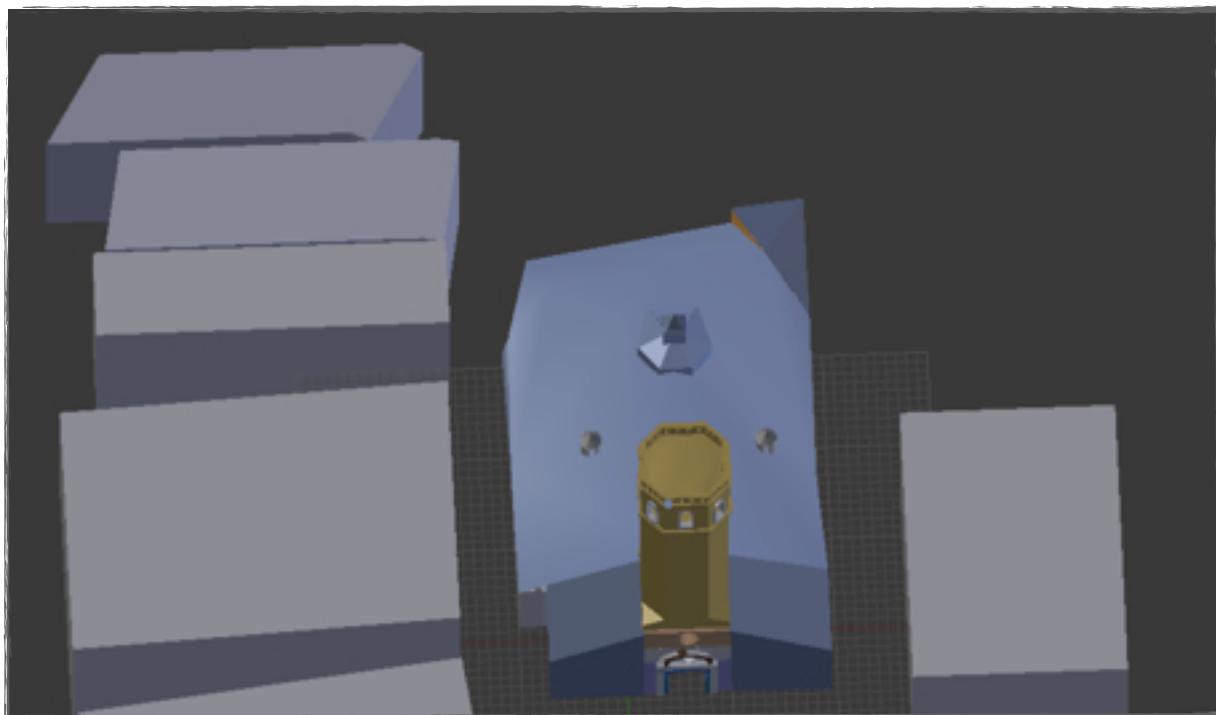

XLVII Vista des de la Plaça del Call

XLVIII Vista aèria de l'església

XLIX Plaça i església Santa Maria (Blender)

Plaça Santa Maria (actual)

3.3. PROBLEMES I DIFICULTATS

Al llarg de tot aquest procés, comentat en el apartat anterior, m'he anat trobant amb dificultats com a resultat de la meva desconeixença inicial del programa. De fet, l'he après a fer funcionar a mesura que es complicava les actuacions.

Un dels problemes més freqüents que m'he trobat han estat els canvis de versions del programa. Blender és de programari lliure i es va reeditant molt sovint. Per exemple, vaig començar el projecte amb la versió 2.49 i ara estic utilitzant la 2.60. Certament no és obligatori actualitzar cada vegada que surt una nova versió el programa, però segurament la nova té menys errors i altres millores.

També he trobat força complicada, com ja he esmentat anteriorment, la interfície del programa. No és gens intuïtiva i molt diferent a les de programes amb els que havia treballat.

Blender té unes ordres molt clares i si en algun moment les varies el resultat no serà de ben segur l'esperat. Per tant, si varies només l'ordre de dues accions ja no succeirà allò previst.

3.4. APROXIMACIÓ TRIDIMENSIONAL EN SUPORT DIGITAL

4. CONVERSES

A continuació es presenten una sèrie de converses, si bé no són del tot entrevistes, que s'han dut a terme amb persones relacionades d'una manera o una altra amb l'església Santa Maria de Puigcerdà, el seu campanar, la seva història...

La realització d'aquests diàlegs té com a objectiu principal recollir informació útil per a la construcció en 3D de l'església. No obstant, he pogut entreveure moltes emocions entre les paraules de les persones amb les quals he parlat. Emocions que moltes vegades han hagut de ser guardades en silenci per motius polítics o socials.

El resultat ha estat força positiu. Algunes persones han explicat records que tenen d'haver vist l'edifici encara de peu. Altres han estat més tècnics i m'han parlat d'estructures, mesures i materials. Varis m'han contat fets històrics sobre l'església. Per últim, certes persones m'han donat una grata bibliografia.

Realitzar doncs tot això m'ha permès endinsar-me en la meva tasca i comprovar que tant la gent puigcerdanesa com la cerdana té una il·lusió especial en aquesta església, la Església Santa Maria de Puigcerdà (1177-1936).

Gener de 2011

EROLA SIMÓN

A l'inici de tot aquest projecte, just després de pair la idea proposada vaig haver d'assegurar-me que era possible realitzar tot allò que tenia en ment. Així, el primer lloc on vaig acudir va ser l'arxiu comarcal. La finalitat era veure si realment hi havia suficient informació per a fer-ho real.

Una vegada vaig ser allà, vam estar conversant amb l'arxivera, l'Erola Simón. De seguida va mostrar molt interès en allò que li explicava.

Vam quedar que ella buscaria tota la bibliografia que parlés de l'església i que passés el dia següent. Així doncs, l'endemà ja tenia preparada una pila de llibres.

Tot i que la informació era abundant, les imatges eren més escasses i em va aconsellar de buscar postals de Puigcerdà. Va donar-me força contactes i ànims per continuar.

Gener de 2011

M. ÀNGELS TERRONES

Després de certes recomanacions de l'arxivera vaig anar a buscar a la bibloteca alguns llibres. Va ser llavors quan vaig parlar amb la directora de la institució, la M. Àngels.

Com l'Erola, ella també va mostrar interès i ganes de col·laborar amb el projecte. Va passar-me varis contactes amb qui podia parlar del tema, trobar fotografies o informació.

Va aclarir-me que tot i que era possible que trobés força informació no hi havia cap treball semblant i va ser, possiblement la persona que va donar-me més ànims. Entusiasta, mentre jo dubtava si seria possible fer-ho o no, va dir-me: *Sí, sí, sí, fes-lo, Judit, fes-lo.*

Gener de 2011

MARTÍ SOLÉ

El projecte encara s'està preparant i s'ha d'establitzar. Amb aquest objectiu em trobo amb en Martí, interessat en tot allò que succeixi a Puigcerdà i a la Cerdanya, sobretot a nivell històric.

Solé és autor de nombrosos llibres que recullen el passat ceretà i a més posseeix una gran col·lecció de postals i fotografies antigues de Puigcerdà.

La meva intenció principal és veure l'església i si tindrà o no prou suport gràfic històric. De seguida s'ofereix a deixar-me tot el que té i a explicar-me tot el que no entengui.

Així doncs, l'endemà ens tornem a trobar i em passa tota la informació que té, així com el dret de demanar-li qualsevol cosa que necessiti.

Febrer, març, octubre de 2011

ORIOI MERCADAL

L'Oriol és tot un referent a nivell d'historiadors a Puigcerdà. Per això, un dia vaig voler anar al Museu Cerdà i explicar-li quin era el meu projecte així com també demanar si tenia quelcom que m'ajudés.

Des d'un bon principi es va mostrar del tot disposat. Va passar-me una llista de contactes que podien ser útils per a la realització de l'estructura en volum (Blender) i altres que em podien aconsellar en la part més bibliogràfica. A més, em va posar a la disposició alguns fragments del Trigall ¹, encara no publicats, amb els que està treballant.

Però l'Oriol no va ser algú amb qui vaig parlar esporàdicament, tot al contrari. Durant tot el procés de realització d'aquest projecte m'ha anat ajudant. De fet, ara fa poc, va passar-me un animació de la casa ceretana. Aquesta, era el resultat d'un estudi de les cases de la comarca. Així doncs, per qualsevol dubte, històric o no, ell ha pogut ajudar.

¹ Veure apartat 2.4.2

Juny de 2011

LLUÏSA NAUDÓ

Plantejar el meu projecte des d'un altre punt. Com ho podia fer? Possiblement la informació que trobés sobre l'edifici seria insuficient. Llavors em vaig plantejar dissenyar jo mateixa a partir de descripcions, les parts de l'edifici les quals no pogués aconseguir-ne prou documentació.

Les persones que em podrien facilitar aquesta informació havien de complir certs paràmetres: tenir uns vuitanta o noranta anys (per poder recordar l'església, enderrocada ara fa setanta-cinc anys, eren necessaris una edat d'uns set o més anys), haver viscut la infància a Puigcerdà, que la seva salut no estigués minvada, etc.

Ràpidament em van venir al cap unes quantes persones. La Lluïsa Naudó va ser una d'elles. De Puigcerdà de tota la vida, els seus pares tenien una lleteria al Passeig 10 d'abril.

Així doncs, un dia que vam coincidir en un esdeveniment de la Vila vam conversar una estona. Immediatament es va mostrar disposada a ajudar-me i a facilitar-me tot allò que fos possible.

Va començar explicant-me allò més bàsic: què recordava. Davant la presència d'una espurna constant en els seus ulls va narrar com de depressa corria per la plaça quan passava per la porta principal de l'església. La por n'era el motiu. Tot seguit va parlar del trajecte que havies de recórrer per entrar-hi. El primer pas era baixar unes escales exageradament grans de pedra, tot i que admet que segurament les veia grans perquè ella era més petita que ara. Llavors l'església t'acollia en la seva amplitud. "Era fosca", es

retracta al mateix instant i diu “més aviat obscura, intensament obscura”. Cada vegada que la Lluïsa hi entrava havia d’agafar la mà de qui l’acompanyava amb força, sovint la seva mare, i ocultar la por que sentia. Recorda que era considerablement alta i que sempre podia ensumar-s’hi una forta olor a cera, com a conseqüència dels ciris que hi cremaven.

“Quan ja eres a dins i t’acostumaves al clima fred i humit, a la foscor i a la amplitud de la construcció, trobaves la pica amb l’aigua beneïda i veies la sagristia”.

Malgrat admetia recordar tan sols això, es notava que hi havia quelcom que no gosava expressar. En aquell moment, vaig demar-li què en sabia del dia que la van tirar a terra, si hi era present. La situació es va girar i bloquejar. Va reconèixer ser-hi, però no es decidia a dir-ne res. En aquell punt de tensió semblava que tenia encara por.

Juliol de 2011

MOSSÈN PAU

Dia calorós d'estiu. El carrer major transitat. No obstant, la parroquia en silenci, un ambient de tranquil·litat. *Judit, ja pots passar*, sento des de dins d'un despatx. Mossèn Pau em rep i comencem a parlar.

Després de recordar-li què era exactament allò que buscava va dir-me que a la Parroquia de Puigcerdà no hi havia informació, tota va ser cremada. Malgrat tot va mostrar-se molt atent, interessat i

ahora caut.

Orgullós de la seva recerca va entregar-me un plec d'informació sobre l'església, la major part tenia com a autor l'historiador Piguillem.

Des de la finestra del seu despatx es veu el campanar. Vam apropar-nos-hi i vam traçar mentalment les línies que configuraven l'església. De sobte va ensenyar-me un comandament de color verd molt gran. Encuriosida vaig preguntar què era allò i va respondre que podia controlar els tocs de les campanes amb el comandament. Realment sembla impossible com de ràpid avança les millores tecnològiques, com de fàcil és controlar totes les campanes assegut a setanta metres de distància.

Tot i no poder oferir res més, va donar-me el preuat accés a l'arxiu del Bisbat. Després de molts intents, va poder comunicar a Mossèn Benigne, l'arxiver, què necessitava.

Així, tot i no poder-me entregar massa informació, va donar-me la possibilitat de continuar amb la recerca.

Agost de 2011

VILADESAU

Quan vols saber quelcom de Puigcerdà, ja sigui perquè no en saps res o perquè algun coneixement et balla pel cap, has d'anar a veure el senyor Viladesau. Així, un dia vaig decidir apropar-me a la seva llibreria i quiosc, on ha treballat tota la vida, i parlar amb ell.

En explicar tot allò que volia fer i com pensava fer-ho es va il·lusionar molt. De sobte, va dir-me que m'esperés que ara tornava. Una mica confusa vaig acatar. Segons després va tornar amb un àlbum a la mà. Aquell era ple d'antigues postals, la majora DIN-A4, de Puigcerdà. N'hi havia bastantes de Santa Maria. Me les va anar ensenyant a poc a poc, una a una. Anava explicant qualsevol detall de cada postal.

Tot i no recordar l'església massa bé, pot explicar-la perfectament. Es basa en les fotografies que ha vist, algun petit detall que a vegades li ve al cap i, sobretot, la seva col·lecció de postals.

Tot d'una, i gairebé abans de marxar m'explica, cofoi, que ell va ser l'últim en fer-hi la comunió, aquell mateix 1936. M'ensenyava el recordatori de la seva Primera Comunió on hi havia imprès Santa Maria de Puigcerdà, ara bé, no en tenia cap fotografia.

Agost del 2011

JOAN POUS

Són quarts de cinc. Camino pels carrers de Bellver de Cerdanya carregant l'ordinador, la càmera, una llibreta i un bolígraf. Em dirigeixo a casa d'un dels més respectats d'aquest municipi, és historiador, va ser alcalde de Bellver de Cerdanya i també president del Consell Comarcal i delegat del Consell General de Muntanya, entre d'altres. Ell ja m'espera al portal. Ens saludem i ràpidament ens posem a fer feina. Em demana que li recordi què buscava exactament.

Breument li explico altra vegada què estic cercant i xerrem sobre l'església mentre ell remena a la seva biblioteca llibres d'edicions de fa més d'un i dos centenars d'anys. Tot cofoi em diu: *"Home, pensa que tinc llibres que a l'arxiu no tenen. El Sebastià² fins i tot em deia que tenia enveja de la meva biblioteca."*

Com a historiador confessa no saber-ne massa de l'església ja que aquesta és de Puigcerdà i ell ha enfocat més la seva carrera a Bellver, el seu poble. Malgrat la seva modèstia acaba demostrant, precisament, el contrari.

Estrenem un nou diàleg. Parlem de les Verges de la Cerdanya i la de Puigcerdà. Em diu que la Verge de la Sagristia era basta. Segurament perquè eren fetes per gent del poble i no per grans artistes. M'explica que hi ha varies llegendes o històries tot i que no és massa favorable a aquest fenomen. Em desmenteix rotundament una llegenda que deia que la Verge era amagada perquè alletava al seu fill. Segons contava la història, era massa ofensiu que la imatge ensenyés un pit en aquella època i per això la tenien captiva

² Sebastià Bosom, antic arxiver de l'arxiu comarcal de la Cerdanya, traspasat l'agost de 2008 a l'edat de cinquanta-quatre anys.

a la sagristia. No obstant, em presenta una alternativa. El Joan confessa que creu que tenien amagada la Verge perquè tenia massa valor i temien que fos robada.

Em planta un llibre sobre imatges de tota la Cerdanya³ a la taula i deixa anar: *“De fet, hi ha altres Verges de l’alletament a la Cerdanya com ara la de Meranges, la de l’ajuda. L’Església en aquella època i ara ha fet el culte a allò natural, veneren tots els cicles. Tant les escultures, com imatges o edificis romànics han fet créixer encara més aquest culte, barrejant-lo amb la fe i la religió. Les verges aquí són com troncs que aguanten al nen Jesús, ja no nadó. Al barroc encara són més naturistes; hi ha més imatges de l’alletament.”* M’explica com puc trobar la informació que busco en el llibre que havia deixat abans del monòleg a la taula i em deixa una estona per a fer fotografies i escriure algunes notes.

Torna i em comenta que és estrany que hi hagi tant merder per a ensenyar un pit, encara que sigui el d’una Verge. I, aleshores, deixa anar una petita i graciosa curiositat. Sembla ser que als egípcis els provocava cert morbo les dones calbes, per això utilitzaven totes perruques. Allò de posar la mà entre la perruca i el cap es podria equiparar a tocar un pit. De fet, Cleopatra seguia la moda; o això diuen.

Deixa dos llibres més sobre la taula. Pregunto què pensa sobre que tiressin el temple a terra i que cremessin totes les imatges i documents; respon ràpid i tot i la previsible resposta, excedeix el meu imaginari amb un crític odi contra les FAI⁴: *“Aquesta gent no tenien miraments, ho destruïen tot sense pensar que tenia una història un valor i que en un futur podia ser útil.”*

³ DELCOR, Maties: “Les Verges Romàniques de la Cerdanya i el Conflent en la història i en l’art” Rafael Dalmau, editor, 1970.

⁴ La Federació Anarquista Ibèrica, organització fundada el 1927, com a continuació de dues organitzacions anarquistes, la portuguesa Unió Anarquista Portuguesa i l'espanyola Federació Nacional de Grups Anarquistes d'Espanya.

Parlem, el silenci potser l'incomode. Em comenta com en pobles de la mateixa comarca, separats per no més de vint quilòmetres, la guerra va fer tremolar-los de diferents maneres. *“A Puigcerdà li sembla més complicat parlar de la guerra civil; segurament hi ha més rencor que, per exemple, a Bellver. A la capital comarcal hi va haver divuit morts com a conseqüència de traïcions entre famílies. I és possiblement aquest fet el que produïx encara tantes tensions”*, assegura Pous. Afirma que Bellver no va ser tan sacsejat.

Explicant-me tot això es mostra sensible a guerres actuals. Lamenta els llargs anys i el nombre de generacions que hauran de passar per tornar a la normalitat i que el rencor quedi del tot extingit. En Sebastià Bosom torna a sortir a la conversa. *“Sempre m'havia dit que era una sort que aquí, a Bellver, tinguem una placa que commemori a tots els que van morir durant la guerra; sense tenir en compte colors ni ideologies. Ell deia, i és cert, que a molts pobles no es pot encara fer, tristament...”*

Em diu, modestament, que el llibre que va publicar sobre la guerra civil⁵ va ser com una teràpia de grup. Va ajudar a moltes persones a apartar rivalitats i rencors.

Li faig certes preguntes sobre l'interior de l'església de Santa Maria. Es queda pensant i contesta que no en sap gran cosa, que només ha vist algunes postals de l'època. És aleshores quan em recomana l'*Arxiu Mas*. Em parla del fotògraf de l'arxiu com un profeta. De fet, com si pressentís quelcom, aquest barceloní va viatjar per tota Espanya fent fotografies de totes les imatges de esglésies i també del seu interior. *“Realment una sort”*, conclou.

I tot parlant dels interiors de la construcció, en Sebastià Bosom torna a ser-hi present. A tall d'anècdota, Pous em diu que tant els bancs com els passadissos eren força amples. Ell, en veure la meua cara d'interrogació, respon fent una ressenya d'un llibre del segle XIX que en fa una descripció: “Santa María de Puigcerdán es una iglesia verdaderamente

⁵ POUS i PORTA, Joan i SOLÉ i SABATÉ, Josep: “Anarquia i República a la Cerdanya (1936-1939). El “cojo de Málaga” i els Fets de Bellver. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

ancha y oscura, con amplios bancos para que se sienten los señores y anchos pasillos para que las señoras se arrodillen”. Just acaba de pronunciar aquestes paraules i riu irònicament. Sentència, aleshores un clar rebuig cap a l'esfera masculista de ple segle XIX.

Ja quan ens acomiadem i continuem parlant d'aquestes publicacions, sovint estranyes, mostra una admiració envers aquells personatges enigmàtics catalans. Persones que van realitzar certes investigacions, com ara localitzacions geogràfiques i que gràcies a ells és molt més senzill documentar-se actualment. Li agraeixo el temps que m'ha dedicat i ens separem.

Agost de 2011

JOSEP M. RODÉS

Sóc a Bellver i el Josep M. va a buscar, com cada dia el diari. Parlem d'aquest projecte que tinc entre mans, m'anima i en ser arquitecte, especialitzat en construcció de cinemes, em dóna indicacions. És fill de Barcelona però passa molts dies a La Clota de Prullans. Estima la Cerdanya i s'interessa per la seva capital i la seva història. Em diu que quan acabi aquest projecte se'l mirarà.

Malauradament aquest Nadal ens va deixar. Tot i no poder donar la seva opinió li ho agraeixo com si ho hagués fet.

Agost de 2011

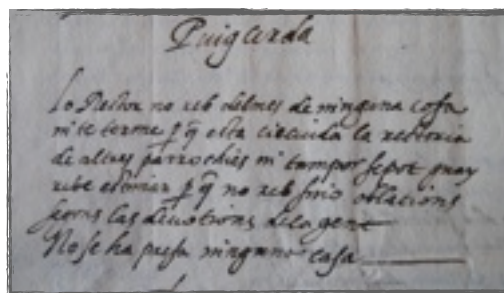
MOSSÈN BENIGNE

El desplaçament fins l'arxiu del bisbat, a la Seu d'Urgell, va servir per pensar-me com encarar diverses qüestions que, segons com, són difícil de preguntar a l'Església.

Tot estava molt programat ja des de la Cerdanya. Per tant, en entrar a recepció només en dir que venia de part de Mossèn Pau de Puigcerdà ja em van encaminar cap a l'arxiu.

Una vegada instal·lada a la sala de lectura va aparèixer Mossèn Benigne. Va preguntar-me què volia en concret i vaig aclarir que qualsevol cosa de l'església de Santa Maria de Puigcerdà seria útil. Va explicar-me que poca cosa tenien ja que tot havia estat cremat. Vaig proposar-li de buscar les visites pastorals, documents on totes les visites de bisbat

I Visites Pastorals (Puigcerdà)

quedaven reflectides. Va accedir-hi.

II Visites Pastorals (Cerdanya)

Minuts després va aparèixer amb documents antics que feien referència a Puigcerdà i a tota la Cerdanya. Totes estaven esgrogueïts pel pas del temps, la majoria escrits en llatí. En aquests es relataven totes els canvis de bestiar per serveis que l'Església havia realitzat.

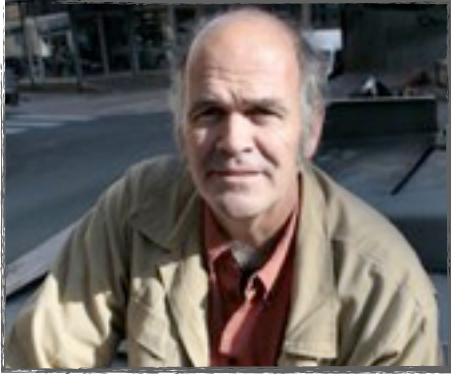
Fullejar-los va servir per satisfer la meva curiositat més que no pas resoldre dubtes existents.

Setembre de 2011

ERNEST ALTÉS

Tot defensant l'escola en català pots trobar-te en situacions del tot inesperades. Així, durant la concentració a la Plaça de l'Ajuntament del passat setembre l'Ernest, escultor, va apropar-se per parlar. Vam iniciar la conversa parlant del projecte de l'església. Va preguntar-me com pensava encarar la temàtica. Jo tenia molt clar que aquest projecte no era tan sols de reconstrucció arquitectònica, sinó que també havia de tenir una vessant històrica i social, sobretot social.

L'Ernest, escultor, va validar la meua opinió explicant el seu procés de creació. Va explicar que quan una obra li era encarregada el que feia primer de tot era saber sobre l'entorn on havia d'anar, la història que commemorava, el futur que provocaria, els materials típics de la zona... Així doncs, per a ell la vessant històrica és gairebé més important que el disseny en si mateix. De fet, sense aquest pas previ l'estructura física no tindria sentit.

Crits reivindicatius ens van distrure però d'aquesta xerrada em quedava clar una cosa: si ja pensava que el caràcter social havia de ser molt present en el meu treball, ara ho havia de ser el triple.

Octubre de 2011

CARLES PONT

Carles Pont és director de la revista Cadípedraforca i professor de comunicació a la Universitat Pompeu Fabra. No obstant, també és veí de Bellver de Cerdanya. Precisament un dia que rondava per la població vam xerrar una estona.

Tot i no ser ben bé el seu camp vaig creure convenient parlar amb ell del projecte degut al seu recorregut per la cerdanya amb la publicació cadípedraforca.

Immediatament va posar-me en contacte amb gent molt interessant que podien ajudar-me. Per exemple, Josep M. Solé Sabater i la seva filla Queralt Solé Barjau.

Octubre de 2011

ROSA ANGLADA

Són les sis de la tarda i equipada amb un paquet de fotografies i postals antigues, una llibreta i un llapis em dirigeixo a la Residència de Puigcerdà. El dia és fred però la calor de l'edifici et recorda que allà dins hi ha vida.

Una vegada ja a l'interior, i en mirar totes les persones de la sala, començo a imaginar-me les seves vides: ara i quan eren joves. No sé quina aparença física té la persona amb la que he de

parlar així que mentrestant vaig fantasejant-la. De sobte, em creuo la mirada amb la seva neboda, la Dolors Puig, que sí conec. M'atanso i ens saludem. Aleshores ens dirigim cap a l'habitació de la Rosa Anglada, la seva tieta, que vol berenar. Com de costum demana les seves olives, però en no tenir-ne la Dolors li ha portat un pastís de nata. Protesta però se l'acaba menjant mentre jo dubto en començar a parlar o no.

De camí cap a un banc de la sala principal comencem a conversar. El primer que em diu de l'església és que n'era molt de maca i insisteix que ara tindria un valor extraordinari. Tot i iniciar la conversa tímidament de seguit s'entrega a l'objectiu que intentàvem aconseguir: descriure l'església. M'explica que tota l'església era voltada, per dins, d'altars. Les persones, sobretot dones beates, s'agrupaven en petits comitès i s'encarregaven d'un altar. Això sí, quan et casaves ja no podies realitzar aquesta tasca. Hi havien altars de Santa Rita, Santa Llúcia, Sant Francesc, Sant Antoni, Santa Dolors...

Santa Maria de Puigcerdà era molt gran, amb uns passadissos molt amples, anava repetint. Però, no la recordava molt fosca. De fet, va explicar, amb entusiasme, la làmpada que penjava del mig de la nau central. Era gran i molt bonica i sembla que va ser un regal

d'uns distingits estiuejants de Barcelona, els propietaris de l'*Hotel del Lago* i els directius de l'empresa *Juanola*.

Tot i dir que era molt gran, no la va considerar molt fosca, tot al contrari. La seva visió no encaixava amb les fotografies que havíem estat mirant i vaig indagar una mica més. Va dir que la claror venia dels grans vitralls que hi havia en els laterals de l'edifici; vam suposar amb la seva neboda que estava confonent l'església de Santa Maria amb la de Sant Domènec. Tot i no recordar el color del sostre tenia clar que hi havia unes estrelletes dorades que l'inundaven.

Tot d'una va començar a somriure i a explicar una anècdota de quan era petita. Quan tenia uns vuit anys, ella i les seves amigues sempre entraven d'amagatotis a l'església. La finalitat no era altra que intentar batejar totes les seves nines. Malgrat el seu interès, sovint havien de sortir ja que en haver-hi molts ciris, l'olor era molt forta i gairebé es marejaven.

Va explicar-nos que la porta del Carrer Major només s'obria per a grans esdeveniments, com ara casaments, comunions, etc i que els graons que havies de baixar per entrar-hi eren molt grans. Tot rient ho va justificar dient que, és clar, ella llavors era més petita que no pas ara. La portalada més usada era la que comunicava amb el campanar, és a dir, la cara de l'hospital i el carrer Carol. Segons ella, les columnes eren d'un marbre enrojolat i molt amples. Una vegada eres a dins veies, tot recte, l'altar i la sagristia darrere, però sobretot dues troncs que sortien dels laterals.

Tot seguit, vam parlar de la sagristia. Va afirmar la meva hipòtesi: era com un pis de diverses plantes darrere l'altar que arribava, més o menys, fins on ara són les xurreries.

Aleshores, vaig decidir treure un tema delicat. Vaig demanar-li el motiu de per què la van enderrocar. En un primer moment va negar saber-ne res. La Dolors va refrescar el que

ella mateixa li havia dit anteriorment. Llavors les dues van començar a xerrar. Pel que vaig poder entendre i entreveure, corria la llegenda que el senyor Casamitjana no tenia Sol a casa seva degut a l'església i va pagar una quantitat bastant gran de pessetes per demolir-la. D'aquestes pedres se'n van fer totes les voreres de Puigcerdà. Tanmateix ni la Rosa s'ho creia i afirmava que van tirar-la a terra per idees i que encara com no van tirar el campanar.

III Conversant amb la senyora Maria

Tot d'una una dona es va apropar a saludar i en sentir-nos parlar de l'església de seguida va mostrar interès. La senyora Maria també la recordava i nombrosos detalls que va explicar-nos coincidien amb els que la Rosa ja ens havia comentat.

A l'exterior ja era fosc. Vam acabar parlant de la guerra i com de dura és. A les dues se'ls van posar els pèls de punta només de recordar-ho.

Els vaig agrair la seva col·laboració. Totes havíem passat una tarda recordant i realment sentint viva l'església.

Desembre de 2011

JORDI BARDOLET

Sóc al Carrer Lepant número 150. Ja és gairebé migdia. Surto de L'Auditori amb encara Debussy, Bizet i Paganini al cap. Busco un home amb el cabell llarg, blanc i recollit en una cua, segons la descripció que ell mateix m'ha donat minuts abans per telèfon. No costa massa de reconèixer. M'apropo i em presento. Acordem quedar-nos al mateix bar de L'Auditori i parlem, parlem molt.

Començo explicant el meu projecte i la tasca que estic realitzant, el procés, què recerco... Tot seguit, ell es presenta i em diu per a què pot ser útil en base al que ja li

he explicat. Ràpidament acaba de parlar d'ell mateix i passa al seu pare, que diu ser qui és més rellevant dels dos per al projecte.

Conte que el seu pare va encarregar-se de recórrer durant la guerra civil varis indrets del territori català per tal de preservar les obres d'art. Així doncs, Bardolet va anar recollint des de monedes a retaules del Ripollès, l'Alt Urgell, la Cerdanya, el Barcelonès... Totes aquestes obres sembla ser que les anava emmagatzemant a la Catedral de Barcelona, d'on tenia, temporalment, les claus degut a la fugida del clergat. També posseïa les de Pedralbes. Somriu i diu que ell recorda anar-hi amb el seu pare. De fet, gràcies a la seva actuació voluntària i desinteressada molt patrimoni no va ser destruït.

Porta un maletí. L'obre i en treu un llibre ⁶. En aquest llibre, diu, es prova allò que acaba de narrar. La publicació té varies referències del seu pare i corrobora tot el que anteriorment diu de mà de Marés Deulovol. El llibre també es refereix a Puigcerdà. Bardolet m'explica que l'any 1936 quan el seu pare va sentir què estava passant a

⁶ MARÉS DEULOVOL, Federico: "El mundo fascinante del coleccionismo y las antigüedades: memorias de la vida de un coleccionista". Ajuntament de Barcelona, 2000.

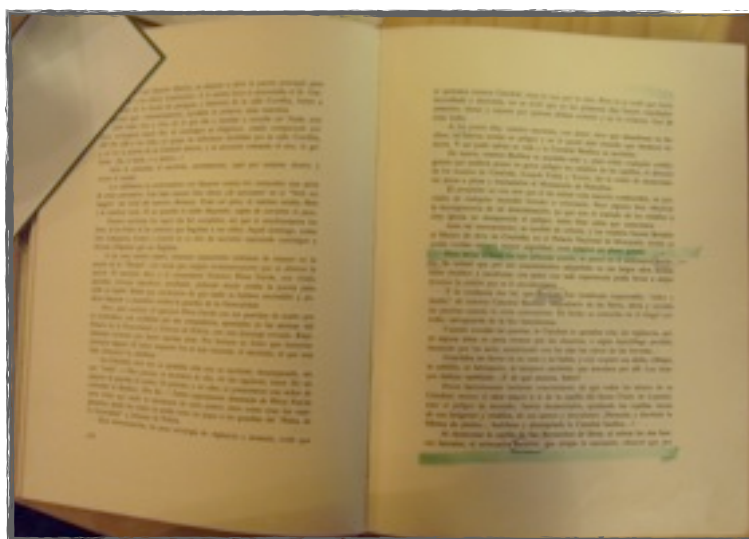

Puigcerdà amb el Cojo de Málaga va anar corrent a la població per evitar cap desgràcia. Així, segons el fill, una vegada va arribar va intentar conversar amb l'anarquista per tal que tot i que ja havia enderrocat l'església no ho fes amb el campanar. Possiblement, com a resultat de l'argumentació de Bardolet encara tenim el campanar dempeus.

Jordi va créixer a Barcelona amb tota la seva família però explica que des dels primers bombardejos allà van anar a viure tots a Vic. Ell era el més petit de tots els germans i qui, embadalit, més escoltava les experiències del seu pare. Tot i que durant la guerra vivien força bé dins el possible, posa

IV MARÉS DEULOVOL, Federico: "El mundo fascinante del coleccionismo y las antigüedades: memorias de la vida de un coleccionista". Ajuntament de Barcelona, 2000

V Fraaements on apareix Bardolet subratllats

veritable ènfasi en dir que no són etapes bones, que és una mala època amb experiències molt dures i amb conseqüències encara pitjors. I és llavors quan explica una anècdota, si més no curosa d'aquesta etapa de la seva vida. Resulta que el nen dels veïns de Vic es va posar malalt i el seu pare, desinteressadament, va poder proporcionar-li

medicaments (que van costar molt d'aconseguir). Però una vegada acabada la guerra, qui tenia dificultats va ser la seva família. El seu pare va haver d'exiliar-se deixant sola la

mare amb els quatre fills. Els veïns, tenint més facilitats degut al bàndol que ara governava, no van ajudar en res a la família Bardolet.

Una vegada va acabar el Batxillerat, en Jordi volia ser pintor. Tanmateix, després de les dificultats per les que van haver de passar, la família va encaminar-lo cap a uns estudis amb un futur més estable: química. D'aquesta manera, quan va haver de posar-se a treballar va decidir obrir una empresa de productes químics destinats a la pintura. Després de la primera crisi que va patir va tancar el negoci i va posar-se a pintar, la seva real vocació. Malgrat tot, ara ja està retirat i, enfadat amb el desprestigi que alguns donen al seu pare, intenta millorar-lo. És per això que va venir a entregar a l'antic Regidor de Cultura de Puigcerdà un plec de memòries del seu pare així com també documentació. Posteriorment, va donar aquesta informació a altra gent del poble que mostrava interès i aquests ho van dipositar a l'arxiu comarcal.

VI Bardolet pare

Desembre de 2011

EMILI SENPAU

Des d'un bon inici tothom em diu que ell es un dels millors col·leccionistes de Puigcerdà. Quedem en el seu estanc i em rep amb molta eufòria i amb moltes ganes de parlar sobre el que ell té i el tinc jo. Anem a fer un cafè i desplega un àlbum ple únicament de postals de Puigcerdà. M'explica que ell només col·lecciona postals antigues, és a dir, fins als anys 50 o 60. A tall d'anècdota diu que només de la plaça Cabrinetty en té més d'un centenar i que té més de deu àlbums replets de tot Puigcerdà.

Mentre me les va ensenyant una a una, comentem el motiu de l'enderrocament de l'església. Creu que van ser causes ideològiques les que van tirar a terra l'edifici. Ja hem vist totes les seves, em toca a mi. Tot i no ser una postal li fa molta il·lusió tenir unes fotografies del moment de l'enderrocament que jo tinc.

Desembre de 2011

JOAN FLOTATS

Era molta la gent amb la que ja havia parlat sobre l'església a nivell històric o de records. Necessitava una altra visió, més tècnica i recent, de la construcció de Santa Maria. Amb aquest propòsit en ment vaig anar a conversar amb l'última persona que havia tocat, amb màquines excavadores, la Plaça.

Iniciem la conversa tot parlant dels primers passos que van realitzar. En aquesta actuació no volien malmetre res com ja havien fet setanta-cinc anys abans. Per tant, la van

realitzar amb molta cura.

No només l'actuació de la plaça tenia en consideració l'antiga construcció que quedaria soterrada, sinó també el disseny. Per exemplificar-ho el Joan esmenta les jardineres. Aquestes, al contrari que a moltes altres places, estan enlairades per tal de no danyar cap fonament.

En refer tota la plaça havien d'anar molt en compte ja que si a la Plaça Santa Maria hi ha pedres i rocs enterrats, a la dels Herois encara hi ha ossos (emplaçament de l'antic cementiri). Conseqüentment, només van enretirar el paviment, la terra que es va posar al seu moment per sobre de les restes de l'edifici, i van tornar-ho a cobrir. *D'aquesta manera, pregunto, sembla obvi que es van poder veure si més no els fonaments de l'església.* La resposta és clara i afirmativa. De fet, fins van sortir algunes monedes no massa antigues.

El Joan, aleshores, m'explica que totes les parts de l'església que van quedar visibles i les monedes van quedar documentades per uns arqueòlegs que van venir de Girona.

Aquestes últimes se les van endur allà. Efectivament, es veia fins on arribava l'església (sagristia) davant del Carrer Espanya. Observant les fotografies es pot arribar a la conclusió que allò que es veu és l'inici de la sagristia.

Li demano quines mesures van exigir-li en realitzar la nova plaça, ja que serien moltes les màquines pesades que hi treballarien al mateix temps i potser podien provocar certes vibracions. Ell em desmenteix cap requeriment i, en canvi, explica que va ser per part de l'empresa que es van fer algunes decisions per no destruir el patrimoni històric de Puigcerdà. De la mateixa manera, en realitzar la Plaça Cabrinetty em recorda que van apuntalar totes les columnes que l'envolten.

El material que es va utilitzar, els llambordins, eren provinents de la Corunya. Van ser els últims. Ara, curiosament, per motius econòmics es fan venir de Xina.

Comentem el procés de l'obra. Em ve al cap la típica imatge de padrins mirant-ho i explicant els seus records. El Joan va dir que no vàren ser molts els que es van atansar; cap d'ells va mencionar l'església enderrocada. Ell intenta raonar-ho pel fet que Puigcerdà potser no és un poble massa religiós.

Acabem parlant de les bestieses que *un cojo* va fer per aquestes contrades.

VII Restes de les parets de l'església de Santa Maria trobades en la remodelació de la plaça l'any 2010

VIII Restes de les parets de l'església de Santa Maria trobades en la remodelació de la plaça l'any 2010

IX Restes de les parets de l'església de Santa Maria trobades en la remodelació de la plaça l'any 2010

X Restes de les parets de l'església de Santa Maria trobades en la remodelació de la plaça l'any 2010

ALTRES

A continuació, breument, detallaré gent amb la que he conversat. Amb alguns molt, amb d'altres potser menys, però la seva aportació ha estat més de proporcionar-me, deixar-me, indicar-me material que em podia ser útil.

L'**Emili Giménez** té un ampli recull de fotografies de l'església. Són de les primeres que aconsegueixo amb una gran resolució. M'encoratja a fer feina.

El **Miquel Rossell** del Taller d'Arts de Puigcerdà és un gran aficionat del programa Blender. Va donar-me una sèrie de classes per aprendre com funcionava aquest. Així vaig començar, en volum, l'església de Santa Maria.

L'estudi fotogràfic Vigué, amb un gran recorregut a la comarca, va venir-me al cap en pensar possibles fonts d'informació gràfica. I, efectivament, així va ser. La **Carne López** va engruixir el meu recull fotogràfic.

Converso amb el **Antoni Lora** sobre la documentació gràfica. Tot i no tenir-ne en el seu arxiu s'esforça en donar-me contactes que possiblement recordaran o sabran quelcom de l'església. Comenta que l'avi Maurell havia estat el campaner.

Una altra font molt important de fotografies va ser cedida pel **Rogeli Martí**, que van quasi completar el meu àlbum.

El **Manel Ruiz**, gran col·leccionista, viu amb el següent lema: no es pot llençar res, tot és important. Entusiasmada em diu que té el plànol de l'església i que el va aconseguir a París. Orgullós me'n fa una fotocòpia.

Sóc en una taula envoltada de tres **Joaquim Bosom**. Són tres generacions. L'avi, de noranta-cinc anys, en demanr-li per l'església respon que ell era de Guils i que quan baixaca a vendre la llet a Puigcerdà sempre passava per davant de Santa Maria. No era massa religiós, però la recorda fosca.

La professora d'història de l'art de l'institut, **Dolors de Moixó**, em proporciona bibliografia i llibres per tal de solucionar les meves mancances en vocabulari del seu camp. A més, també em proporciona l'adreça de qui va ser el paleta (manteniment) d'aquesta església abans de ser derruïda, el **senyor Trunyó**.

El nebot, l'**Albert Tàpies**, del senyor Truñó diu que va ser un paleta molt reconegut, amb estudis. Així, va realitzar grans edificis de Puigcerdà com ara el de la Caixa de Pensions. És possible, pensa, que ell o el seu pare, ja paleta, fessin obres de manteniment a l'església. Però, actualment, amb noranta i escaig no gaudeix de massa bona salut.

La **Sra. Arró** recorda l'església: les seves escales i l'ampli ventall de Sants que hi havien. Amb ajuda de fotografies parlem d'alguns detalls.

L'ex-president de l'Institut d'Estudis Ceretans, **Joan Mateu**, va explicar-me que a la seu de l'IEC no hi constava cap part escrita, però a la seva botiga plena de records es pot observar com n'és d'important el campanar en la vida ceretana.

A les acaballes del projecte veig un cartell anunciant visites guiades al campanar amb explicacions de l'església. Qui les realitza és **Sandra Adam**, llicenciada en història de l'art. Mentre uns quants fem la visita narra alguns petits detalls desconeguts.

Finalment, vaig parlar amb **Jordi Bonet**, ex-Director General del Patrimoni de la Generalitat i actual arquitecte de la Sagrada Família. Ell té el projecte d'excavar el recinte de la Plaça Santa Maria per veure què s'hi troba. Malgrat estar molt enfeinat, quan neva puja a la Cerdanya, serà llavors quan compartirem, possiblement, projectes.

5. RECULL FOTOGRÀFIC

A continuació s'ofereix tot un recull de fotografies que han estat útils pel desenvolupament del projecte.

6. CONCLUSIONS

Com ja s'ha esmentat anteriorment, la interdisciplinarietat ha estat una realitat aconseguida. El Treball és del departament de tecnologia, però obert a la vessant d'humanitats.

La reconstrucció aproximada de l'església de Santa Maria de Puigcerdà, el campanar i el seu emplaçament s'han portat a terme amb el programari escollit ja inicialment.

A mesura que la investigació avançava els objectius de la realitat històrica han variat. En un inici, tan sols volia fer una pinzellada superficial a la història de l'edifici i la seva destrucció. No obstant, en anar indagant, cada vegada m'he trobat més interesada en la temàtica i també en trobar més documentació que corroborava allò que ja sabia. No he pogut aturar en sec la recerca. Per tant, el resultat és molt més ampli i curós del que estava plantejat.

Quant a converses, ha succeït quelcom semblant. Així doncs, una persona em donava el nom d'una altra i així successivament. He d'agrair moltíssim a totes aquelles persones que m'han obert les portes i no m'han posat pals a les rodes, sinó al contrari: sense la seva ajuda el Treball probablement estaria mancat de caire humà. Vull remarcar l'acollida que ha tingut el projecte en el poble de Puigcerdà.

On he trobat més dificultats ha estat en la reconstrucció en si. El fet de ser programari lliure suposa que les versions es vagin succeint i que algunes tinguin errors. A més, una vegada t'has acostumat a la interfície de la versió, tenint en compte que la del Blender ja és normalment aspre i àrdua, és complicat canviar la teva visió. Tanmateix, la comunitat del programa t'ajuda força i són molts els tutorials que pots trobar al mateix lloc web.

Tot realitzant aquest projecte he après innumerables aptituds útils per al meu futur desenvolupament acadèmic, com ara la disciplina, l'organització, la coordinació de tasques, els estudis previs, el tracte amb persones de característiques totalment diferents (edats, aficions, professions, oficis, ideologies, llocs de residència...), etc.

Sempre és possible treballar més. Davant d'aquesta premissa, no descarto l'opció de ampliar el projecte una vegada hagi iniciat els estudis universitaris.

El veritable desig, però, és que després de setanta-cinc anys sense l'església el poble sencer torni a recordar-la tal com era, i jo, amb aquesta tasca realitzada, posar-hi el meu granet de sorra.

I curiosament, tot allò que va començar un 11-01-2011 finalitzarà, temporalment, un 12-01-2012.

7. AGRAÏMENTS

Sembla un tòpic i un formalisme agrair el Treball als tutors. No és així en el meu cas. Vull, sincerament, agrair a Miquel Esteban Ramos i Rosa Riera Cercós tot el que han fet; encara que m'han iniciat, m'han guiat, m'han acompanyat, m'han ensenyat, m'han il·lusionat i m'han recolzat, segurament el més important és que m'han fet viure el projecte en cada moment i de ben cert ho seguiran fent.

Igualment agraeixo a Queralt Solé Barjau la seva revisió de la part històrica del treball així com la valuosa aportació del pròleg.

Moltes gràcies

7. FONTS D'INFORMACIÓ

PLADEVALL, Antoni: "L'Art gòtic a Catalunya: Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos. Volum II d'Arquitectura". Enciclopèdia Catalana, 2003.

DELCOR, Maties: "Catalunya Romànica. La Cerdanya i El Conflent. Vol. VII". Enciclopèdia Catalana, 1995.

VARIS: "Diccionario visual Altea de Arquitectura". Santillana, 1993.

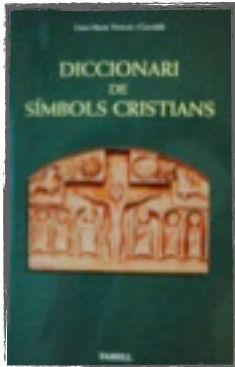

GASCH, Sol i LOBO, Ricard: "La Cerdanya: els viaranys del romànic". Garsineu Edicions, 1996.

LAJO, Rosina i SURROCA, Jose: "Lèxic d'art". Edicions Akal, 1993.

VERICAT i GAVALDÀ, Lluís Maria: "Diccionari de Símbols Cristianes".
Farell Editors, 2008.

BOSOM, Sebastià i SOLÉ, Martí: "Carrers i places de Puigcerdà: una
passejada per la seva història". Mediterrània, 1999.

BRAGULAT, Jaume: "25 anys de vida puigcerdanesa: 1901-1925".
Gràfiques Casulleras, 1969.

BOSOM, Sebastià: "Puigcerdà, quaderns de la revista de Girona".
Diputació de Girona/Caixa de Girona, 1993.

BOSOM, Sebastià: "Puigcerdà 1870-1939: història gràfica". El farell,
2001

DELCOR, Maties: "Les Verges Romàniques de la Cerdanya i el Conflent en la història i en l'art". Rafael Dalmau, editor, 1970.

VARIS: "Cadí Pedraforca. El temps de la Guerra". Editorial Gavarres, 2007.

MARÉS DEULOVOL, Federico: "El mundo fascinante del coleccionismo y las antigüedades: memorias de la vida de un coleccionista". Ajuntament de Barcelona, 2000.

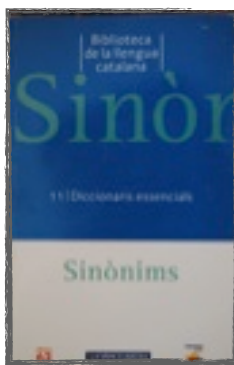

VARIS: "Puigcerdà i els seus voltants. Recull de postals i fotografies de principi del segle XX de Puigcerdà, Llívia, La Molina i altres racons de la Cerdanya".

VARIS: “Diccionari manual de la llengua catalana”. Enciclopèdia Catalana, 1998.

VARIS: “Biblioteca de la llengua catalana. Diccionaris essencials”. Edicions 62, 2006.

CARTER, David A. i DIAZ, James: “Los elementos del Pop-Up. Un Libro Pop-Up para aspirantes a ingenieros del papel”. Combel editorial, 2009.

- <http://www.blender.org>
- <http://blendergameengine.iespana.es>
- <http://apuntesblender.iespana.es>
- <http://jm00092.freehostia.com/blender/tutoriales.htm>

